

Selskapet for Grimstad Bys Vel

Medlemsskrift nr. 57 - 2013

INNHOOLD

1. Forord	3
2. Hvem var Jappa?	4
<i>Av Johan Anton Wikander</i>	
3. «Kvitsjøfarta»	38
<i>Av Helge Grobæk</i>	
4. Georg Brandes og Grimstad	43
<i>Av Knut Brautaset</i>	
5. Generalforsamling 2014	47
6. Annonser	48

FORORD

I årets medlemsskrift – det 57. i rekken - blir det stilt følgende spørsmål: Hvem var Jappa? Dette er et høyst betimelig spørsmål. Jappa har som kjent fått en av byens barneskoler oppkalt etter seg, og i tillegg eksisterer det mer uoffisielle navn som Jappas hule og Jappa stadion. Navnet Jappa vil således ikke gå i glemmeboka i Grimstad, men kunnskapen om personen Jappa er ytterst mangelfull. Hvem var han?

Spørsmålet blir besvart av Johan Anton Wikander som har foretatt et dypdykk i diverse skrifter og arkiver, og følger Jappa fra vugge til grav - så langt det seg gjøre.

Vi takker Johan Anton Wikander for at han vil dele resultatet av sine studier med oss, og den samme takken går selvsagt til øvrige bidragsyttere og annonsører.

Heller ikke i år vil leserne finne Årsberetning fra Byselskapet og Skjærgårdskomiteen samt protokoll fra siste generalforsamling i selve heftet. Disse er imidlertid lagt ut på Byselskapets hjemmeside: www.grimstadbysvel.org.

Grimstad 11. oktober 2013.
Odd Fr. Johnsen.

Hvem var Jappa?

av Johan Anton Wikander

Vi har tre skoler i Grimstad som er oppkalt etter personer:

Peter Dahl (1747 – 1789) reiste ut som ung gutt. Han ble skipper og handelsmann og skapte seg en meget stor formue i utlandet. Han la grunnlaget for Dahlske Skole ved sitt testamente i 1787. Peter Dahl har fått sine bøker med rosende omtale.

Skipsreder O.T. Tønnevold (1848 – 1926) og hustru opprettet Tønnevolds Legatskole i 1918, i vår tid best kjent som Sørlandets Tekniske Fagskole eller bare «Fagskolen».

Jappa Skole er den yngste av de tre skoler. Men hvem var Jappa? Var han en gutt som i ung alder forlot Grimstad og skapte seg en stor formue i utlandet slik som Peter Dahl? Eller var han en sagnhelt fra Middelalderen slik som kong Ring på Landvig gård?

Vi skal etter hvert bli kjent med Jappa. Men hvorfor er det nå nettopp jeg som kan gi svar på hvem Jappa var? Dette må vi dvele litt ved for å se det hele i sammenheng.

Jeg flyttet til Grimstad sist i november 1949 sammen med mine foreldre og min bror Per. Jeg var da 8 år gammel. Min bestefar, Johan Weidmann Bie (1881 – 1963), hadde modernisert og bygget på sitt hus på Fladen, og vi flyttet inn i egen stor leilighet. Nå lå mitt nye hjem ikke egentlig på selve Fladen. Det lå på «Pladsen Solberg», en gammel husmannsplass på en «hylle» på østsiden av Møllerheia, på et nivå noe høyere enn selve Fladen. Her var det utover på 1800-tallet lagt ut tomter til en 6 – 7 hus, i takt med at Grimstad vokste.

Jeg har skrevet detaljert om bakgrunnen for at vi flyttet i Arendal Historielags årbok nr. 19, 2013, i min artikkel «Oppbrudd – Fra Langsæodden til Grimstad 1949». Jeg begynte på Grimstad Folkeskole, og jeg fikk mine lekekamerater på min alder. Dette var slik som det skulle være. Men jeg likte også helt fra jeg var liten gutt å gå på besøk til gamle folk. De snakket jeg med, og de fikk jeg til å fortelle for meg.

Mine besøk hos «fru Doff»

«Fru Doff» bodde i bunnen av vår bakke, i Levermyrveien nr. 3. Hun var på mine besteforeldres alder, og henne gikk jeg ned til når jeg var på besøk i Grimstad. Jeg lærte etter hvert å snakke rent, og jeg ble klar over at hennes rette navn var fru Bolette Christoffersen. Tidlig i 1950-årene flyttet hun ned i Voss' bakke, i det store huset i sveitserstil nederst i bakken. Her bodde hennes datter og svigersønn, sakfører F. G. Gundersen. Jeg fortsatte å gå på besøk til henne.

Det var et stort tilbygg til huset, på baksiden og opp mot Folkets Hus. I dette tilbygget var det en stor loftsetasje. Her var det satt bort en mengde gamle ting, dels i kasser og dels på gulvet mellom kassene. Jeg fikk av og til lov til å gå ut å se på alt det

Mitt nye hjem 1949 sett mot øst fra Møllerheia. Huset er bygget ytterst på den gamle husmannsplassen Solberg og med fasade mot kirken og havnen. Det gamle huset var bygget i årene omkring 1880. Det ble utvidet mot Møllerheia og fikk to fulle etasjer. Vår byingeniør Aksel Tollan var arkitekt. Han ga huset en utforming i samsvar med tidens populære funkisstil – liggende kledning, en kraftig skråstilt bjelke som etasjeskiller og halvsirkelformet vindu øverst i gavlen. I bakgrunnen ser vi Fladen som ligger på et noe lavere nivå. Foto: JAW, 1959.

gamle, og der ble jeg lenge. En gang fant jeg John Masefield: Fanget av Smuglere. Den fikk jeg, og min mormor leste den for meg. Det var så spennende å bli fanget av smuglere! Mange år senere sørget jeg for å få en skikkelig innbinding på «Fanget av Smuglere» som jeg likte så godt.

En liten historie fra fru Christoffersen

Dr. Coll var fra Arendal og hadde legepraksis i Grimstad. En gang ut på nyåret 1951 fikk jeg vondt i halsen og høy feber. Dr. Coll kom da hjem til meg og ga meg noe medisin. Dr. Coll så da på de gamle tingene jeg hadde på gutterommet i min samling. Han tok opp en papirkniv som min bestefar hadde fått på Ny-Guinea, da han meget tidlig på 1900-tallet seilte i disse farvann. «Dette er leggbeinet til et menneske», sa dr. Coll til meg. Dette var spennende! Hadde min bestefar møtt kannibaler?

Dr. Coll hadde på denne tiden fått en fiks idé. Hvis noen kom til ham og hadde noen plager med eksem eller utslett på huden, spurte han: «Bruker du vaskepulveret Blenda?». Det gjorde de fleste den gang, for det ble gjennomført en intensiv reklamekampanje for vaskepulveret Blenda.

Dr. Coll hadde et kort og konsist svar til sine pasienter: «Slutt med Blenda, så blir du bra igjen!». De voksne snakket om denne fikse ideen til dr. Coll. Det gikk så langt at agenten for vaskepulveret Blenda vurderte å klage til fylkesmannen i Aust-Agder eller enda høyere oppover i systemet.

Jeg hørte hva de voksne snakket om, jeg snappet opp setningene deres, og jeg satte setningene inn i mitt eget system! Jeg var på besøk hos fru Christoffersen. Vi satt på kjøkkenet hennes og pratet, og da ble jeg plutselig oppmerksom på – en stor eske med vaskepulveret Blenda! Jeg ble helt kald, og jeg holdt et langt foredrag om hvor skadelig Blenda var!

Fru Christoffersen var veldig glad for de advarslene jeg hadde gitt henne, og hun skulle med en gang slutte med Blenda. Hun skjønte selvsagt at jeg på en eller annen måte var blitt en elev av dr. Coll, og må ha funnet min lange og alvorlige monolog meget fornøyet!

Min mormors venninner

Jeg gikk på besøk til «tante Anna» Andersen som bodde på Fladen. Hun hadde gått i samme klasse som min mormor, og de hadde gått ut fra Grimstad Folkeskole i 1899. «Tante Anna» fortalte alltid fra Bibel-historien, men den kunne jeg. Jeg fikk aldri frimerker av «tante Anna» for hun hadde en gutt i Kristiansand som hun var tante til, og han skulle ha alle frimerkene som hun fikk.

Jeg gikk på besøk til Anna From som bodde på den andre kanten av Grimstad, i bunnen av Vardebakken. Hun hadde hatt en bror som kom bort i Det indiske Hav, da fullriggeren «Jørgen Bang» gikk ned med mann og mus i 1905.

Jeg skjønnte at Anna From kunne være temmelig skarp i replikkene sine, selv om jeg bare var en gutt. Jeg må innrømme at det kunne min mormor også være. Og så, plutselig ble mormor og Anna From uvenner. Dette likte jeg ikke, og jeg spurte flere ganger min mormor om ikke hun og Anna From kunne bli gode venner igjen. Jo, mormor skulle se hva hun kunne gjøre. Men det gikk flere år før de ble gode venner igjen, og da var jeg stort sett sluttet med å gå på besøk til de gamle damer i Grimstad.

De gamle tanter i familien

Jeg besøkte de gamle tanter i familien. Ida Zachariassen (1863 – 1955) var søster til min oldefar, stuert Adolf Abelsen (1855 – 1902). Hun bodde på Knibeheia. Hun var heller fåmælt, men jeg fikk da noen gamle postkort som våre slektninger i Egersund hadde sendt til min tipp-oldemor, Anthonette Abelsen (1832 – 1920)¹.

Det som gjorde inntrykk på meg hos «tante Ida», var en stor glasskrukke som sto på en hylle ved vinduskarmen på kammer-set hennes. Den var full av vann, det var svart saule i bunnen og det grodde noen planter i saula. Her levde blodiglene! Når «tante Ida» fikk et sår, satte hun blodigler på såret slik at iglene kunne rense det.

«Tante Marie» Louise Bie (1871 – 1955) bodde i Pharos' vei nede ved Jernbanestasjonen. Når jeg var på besøk hos henne,

De gamle tanter i familien på besøk hjemme hos oss, ytterst på «Plassen Solberg» den 6. oktober 1951: Stående fra venstre «tante Marie» Louise Bie (1871 – 1955), min mormor Anthonette Weidmann Bie, Therese Abrahamsen; og sittende foran hennes mor, «tante Ida» Zachariassen (1863 – 1955). De gamle tanter ga meg mange opplysninger om Grimstad i tidligere tider. Foto: Alfhild Wikander.

fikk jeg som oftest sitronbrus og tørre kaker som hadde ligget så lenge i boks, at det smakte kakeboks av dem. Hun var søster til min oldefar, skipper Søren Bie (1850 – 1918). Hun var flink til å fortelle. Hun fortalte om sine foreldre og besteforeldre på morsiden som hadde bodd på Østre Frivold. Huset var for lengst tatt ned og flyttet til området ved Eydehavn. Men grunnmuren sto igjen. Jeg syklet dit opp og så på den mange ganger.

«Tante Marie» fortalte om vår «Stamfar» som kom i fra Hesnes. Hans hus på Nedre Hesnes sto fortsatt, i noen av vinduene var det fortsatt ennå grønt «flaskeglass». Jeg syklet mange ganger ut til Hesnes for å se på huset og disse gammeldagse vinduene. «Tante Marie» fortalte også om slaget på Grimstad havn den 16. mars 1811 da vi ble angrepet av engelskmennene. Hennes bestefar og min tipp-tipp-oldefar, skipper Søren Bie Tellefsen (1786 – 1853), hadde da vært med å forsvare byen vår. Dette gjorde inntrykk på meg!²

«Tante Marie» var 70 år eldre enn meg, men hun snakket til

meg som om jeg var på hennes alder. Jeg torde ikke alltid å spørre for detaljert heller, og jeg snakket med henne som om vi var like gamle. Jeg var noen ganger helt utslitt etter å ha vært på besøk hos «tante Marie»; alt det jeg måtte huske på å spørre min mormor mer detaljert om, når jeg kom hjem.

Mormor kunne svare på alt og med stor detaljrikdom! I Mellomkrigstiden hadde hun vært medlem av Grimstad bystyre. Hun hadde da fått tilnavnet «Leksikonet» for alt det hun husket fra de tidligere debatter. Jeg røper vel neppe noen stor hemmelighet ved å fortelle at det var «Skredderen», skreddermester Alfred Andersson (1885 – 1966), som ga henne tilnavnet «Leksikonet».

Fattigforstander Peter Svendsen (1900 – 1978)

Min mormor, fru Anthonette Weidmann Bie (1885 – 1986), var i en årrekke medlem av Fattigkommisjonen i Grimstad. Dette var det kommunale verv hun hadde prioritert fra den tiden hun var medlem av bystyret. Fattigforstander Peter Svendsen var leder, og han var ofte opp hos min mormor med forskjellige sakspapirer.

Han var meget interessert i lokalhistorie, og jeg benyttet ofte anledningen til å spørre om ting og diskutere med ham, når han var oppe hos oss! Det var Peter Svendsen som først fortalte meg hvor viktig kirkebøkene var for lokalhistorien, og han viste med hendene sine hvor liten og uanselig den eldste kirkeboken for Fjære og Grimstad, var.

Mormor ble løst fra sitt langvarige verv i Fattigkommisjonen. Men jeg fortsatte å gå på besøk til Peter Svendsen og diskuterte og drøftet lokalhistorie med ham. Det er ikke noen andre i Grimstad som jeg har diskutert lokalhistorie mer med, enn nettopp fattigforstander Peter Svendsen!

Greven av Gråholmen

En dag hørte vi som bodde på Fladen, intens flydur. Lyden kom fra området ved Grimstad Gartneri og Eddiken, og flyet måtte tydeligvis fly i lav høyde for vi så det ikke. Var det invasjon? Var det på nytt blitt krig? Det var vi ikke sikre på! Jeg og noen av

mine kammerater, vi stormet opp stien over Kauerli og forbi Lasarettet og Sygehuset for å få nærmere informasjon om hva som var på gang.

Vi kom til den store rabarbraåkeren mellom arbeiderboligene til Gartneriet og Eddiken. Rabarbraåkeren var høstet, og her gjorde et stort modellfly akrobatiske øvelser oppe i luften. Flyet hadde skikkelig motor med propell, og det var denne motoren som ga den intense lyden, som hørtes i vid omkrets.

Hvem var så fører av dette flyet? Jo, det var Greven av Gråholmen! Han måtte tydeligvis ha masse penger slik som Greven av Monte-Christo, da han hadde råd til å kjøpe et så stort fly med en så kraftig motor. Greven av Gråholmen satt ikke oppe i flyet selv, han styrte det på en aller annen måte fra bakken.

Det var mye nytt som jeg måtte sette meg inn i, de første årene jeg bodde i Grimstad. Nå var jeg lettet over at vi ikke på nytt var kommet i krig. Jeg var også imponert over at Gråholmen, denne steile og utilgjengelige klippen i innseilingen til Hesnes havn, var et eget grevskap. Noe slikt grevskap hadde vi ikke i Arendal.

Johannes Frivold Bie (1889 – 1952)

Johannes Bie var fetter til min bestefar. Mellomnavnet «Frivold» hadde han etter sin farmor, Anne Kirstine Frivold (1828 – 1909). I hennes familie finner vi noen av de dyktigste og mest produktive skipsbyggmestere her i distriktet på 1800-tallet.³

Johannes Bie hadde vært mange år i Amerika som bygningsarbeider. Han hadde fått gikt og ble etterhvert arbeidsufør og kom hjem igjen. Han bodde i hjemmet sitt sammen med sin søster Magnhild Bie (1897 – 1985) på Fladen, på «Pladsen Solberg». Vi var nærmeste naboer.

Tidlig på nyåret 1950 begynte jeg å gå på besøk til Johannes Bie, og det fortsatte jeg å gjøre praktisk talt hver dag, like etter at jeg hadde gjort leksene mine.

Johannes Bie tippet, men han var så plaget av gikten at han ikke kunne gå til byen selv og levere inn tippekupongen. Det gjorde jeg for ham. Når jeg gikk inn på Cigarforretningen TRIO

og leverte kupongen og pengene, sa jeg alltid: «Det er for Johannes Bie!». Det ble sagt at barn ikke hadde lov å tippe, og jeg måtte hver gang jeg gikk inn på TRIO få frem at jeg ikke var i ferd med å slå inn på den kriminelle løpebane.

Magnhild Bie var en streng søster. Hver morgen før hun gikk på arbeide på Kemnerkontoret, målte hun opp den mengde kaffe Johannes fikk lov å koke til lunsj. Den store kaffeboksen satte hun på gulvet innerst i spisskammerset slik at Johannes ikke kunne få tak i den.

Det er her, jeg som var en liten gutt, kommer inn i bildet: Jeg måtte kripe inn i spisskammerset og ta ut boksen slik at Johannes kunne få seg noen ekstra kaffekorn. Jeg måtte alltid merke meg helt nøyaktig hvor kaffeboksen sto, og hvordan den var plassert med sine bilder og dekorasjoner, slik at Magnhild Bie ikke skulle merke noen uregelmessigheter!

Min første telefonsamtale

I huset til Magnhild og Johannes Bie sto det igjen en mengde ting etter deres foreldre. Dette likte jeg godt å se på, og noe fikk jeg også etter hvert. Jeg fikk gamle bøker, postkort, skipsinstrumenter, sverdet fra en sverdfisk og andre ting som faren Jacob Bie (1854 – 1918) hadde tatt med hjem fra sjøen.

Jeg fikk en eksklusiv utgave i folioformat av Gustav Doré's «Bibelen i Billeder», og alle stålstikkene med sin overdådige detaljrikdom falt virkelig i min smak. Bildene fra Syndefloden gjorde et sterkt inntrykk på meg. Når jeg så hvordan mennesker og dyr kjempet for å komme opp på en fjelltopp som nå bare var et skjær, ble jeg virkelig glad for at Syndefloden for lengst var blitt historie!

«Ismael og hans Moder uddrives» gjorde også et meget sterkt inntrykk på meg. Jeg skjønnte ikke hvordan patriarken Abraham kunne være så hjerteløs å drive en mor og hennes lille sønn ut i ørkenen til den visse død! Snorres «Kongesagaer» var også en bok jeg så i, men denne boken likte jeg ikke – jeg har aldri likt den! Bildene er ikke detaljerte nok til å falle i min smak; Gustav

Doré og hans stålstikk med alle sine detaljer ble mitt ideal!

Jeg kunne ikke se på alt det gamle som lå igjen i huset på «Pladsen Solberg», for da ville Magnhild oppdage hva Johannes Bie og jeg holdt på med. Men Magnhild planla en tur til Karsjok sammen med noen venninner. Karasjok er meget langt borte, og bare Magnhild kom opp dit, så ville Johannes Bie og jeg ha frie tøyler.

Mine besteforeldre hadde drevet butikken Skotøimagasinet fra midt i 1920-årene. I januar 1951 ble min bestefar 70 år. Han fikk alderstrygd og sluttet å drive butikk, og telefonen som han hadde hatt på butikken, ble montert opp hjemme hos oss.

Jeg var nå 9 år gammel og måtte teste vår nye innretning. Jeg løftet av telefonrøret og sveivet et langt ringesignal. Sentralbordet svarte, og jeg ba om å få Magnhild Bie på Kemnerkontoret. Min første telefonsamtale ble kort, jeg gikk rett på sak: «Du Magnhild, når skal dere reise til Karasjok?» var det viktige tema jeg måtte ta opp med henne. «Nei, det var ikke helt bestemt ennå», svarte hun meg. Da hadde jeg ikke noe mere å snakke med henne om, og vår telefonsamtale var slutt. Magnhild Bie og hennes venninner kom seg aldri til Karasjok, og jeg fikk aldri rotet skikkelig gjennom huset hennes.

Det amerikanske magasinet «Post»

Johannes Bie holdt «Post». Det var i stort format, det var trykket på fint papir og det var en mengde bilder i magasinet. Det lå store stabler av «Post» oppe i loftetasjen der Johannes bodde. Jeg så på bildene, og Johannes forklarte meg. Det var nesten ikke en dag uten at vi snakket om Brooklyn, Hoboken eller Long Island. Når noe gjorde inntrykk på Johannes Bie, sa han: «Good night, Noise!». Min mor forsikret meg om at dette ikke var å banne.

Det ble skrevet mye om den russiske diktator Stalin i «Post». Stalin var en fiende av Amerika, og da var han også en fiende av Johannes Bie og meg på Fladen. På denne tiden ble det gravet ut en kjeller under østre tverrskip i Grimstad kirke. Et arbeidslag

på en 10 – 12 mann grov ut betydelige mengder sand og grus. I dette arbeidslaget var det også en russer, og det ble sagt at han var én av fem russere som nå var igjen i Norge. Jeg var flere ganger nede og så på denne russeren. Han var liten, lut og hadde kraftige rynker i ansiktet sitt. Han var tydelig preget av Stalins brutale diktatur, var min konklusjon.

Diktatoren Stalin ble alvorlig syk i begynnelsen av mars 1953. Dette var dramatisk, og min mor måtte vekke meg tidlig disse dagene slik at jeg fikk med meg morgennyhetene. Det var den 5. mars 1953, og jeg sto nærmest klistret til radioen: «Stalin er død!», var den korte nyhet som ble sendt ut over eteren. Jeg må innrømme at jeg ble utrolig lettet!

Det ble skrevet mye om mafiaen i «Post». Når et medlem av mafiaen håndhilste, så beveget han alltid høyre tommeltott diskret på en spesiell måte. Hvis begge beveget tommeltottene sine på samme måte, så visste de at de var medlemmer av mafiaen. Dette «signalet» var hemmelig, men Johannes Bie viste det til meg. Jeg ble meget lettet over at jeg i så ung alder hadde full kontroll på mafiaen.

Vi diskuterte også musikk, Johannes Bie og jeg. Den fineste musikk som var komponert, var Johann Strauss' Donaubølger. «Det vil aldri mer bli komponert finere musikk», sa Johannes til meg. Vi hadde piano hjemme, og jeg ville få min mor til å spille Donaubølger for meg. Men nei, det var for vanskelig. Men hun spilte da fra tid til annen «Carry me back to Old Virginy» for meg, og denne musikken syntes jeg var svært så fin.

Min samling av fugleegg

De fleste gutter i Grimstad på denne tiden, samlet fugleegg. Denne hobbyen var selvsagt konsentrert om våren og forsommeren når fuglene la sine egg. Vi lette etter reirene, og når vi fant et reir, tok vi ett egg som vi blåste ut. Vi stakk hull i egget i begge ender med en synål, og så blåste vi forsiktig ut innholdet!

Johannes Bie fikk detaljert rapport om hvert nytt egg jeg fant

til min samling. Johannes sa da mange ganger, at bare han ble kvitt denne gikten, så skulle vi to gå ut i Grooseskauen. «Jeg vet hvor hvert eneste reir er henne i hele skauen!», sa Johannes. Jeg håpte så inderlig at Johannes Bie ville bli frisk slik at vi kunne finne mange egg! Men Johannes ble aldri frisk, og min eggssamling ble aldri større enn det som stort sett var normalt for gutter på min alder.

Det hemmelige rom

Johannes Bie fortalte at i tidligere tider lagde man ofte hemmelige rom der man trygt kunne gjemme verdifulle ting. Det sto en stor, gammel kiste i huset til Johannes. Vi lå begge på kne foran kisten og med en tommestokk målte vi tykkelsen på bunnen i kisten innvendig og utvendig. Hvis bunnen var unormalt tykk, så var det et hemmelig rom i kisten! På tilsvarende måte målte vi bunnen i leddiken.

Nå var det ikke noe hemmelig rom i kisten til Johannes Bie. Men hos mine besteforeldre sto det også en stor, gammel kiste. Den hadde min oldemor, Lina Abelsen (1849 – 1936), en gang

Sølvskatten som jeg fant i 1951 i et hemmelig rom i en kiste hos mine besteforeldre. Det var denne sølvskatten som satte meg på sporet av Jappa. Gullsmeden, Ole Isaksen, var i Grimstad en kort tid 1884 – 1885. Foto: Johan Brattheim, Trondheim.

kjøpt på auksjon. Initialene G M T D M etter den første eier av kisten, sto malt på forsiden med store, sirlige bokstaver. Jeg løp rett hjem for å måle opp denne kisten med den nye kunnskap som Johannes Bie hadde gitt meg. Bunnen i kisten, den hadde normal tykkelse, men bunnen i leddiken, den var ca. 11 cm tykk! Her måtte det være et hemmelig rom!

Jeg fikk lirket opp frontveggen, en skuff med et lite håndtak kom til syne – det hemmelige rom! Jeg dro ut skuffen, og der lå det en liten rund, blå eske. Jeg tok av lokket og der lå det et blad av sølv – jeg hadde funnet en sølvskatt! I det hemmelige rom lå det også et vevd bånd til å ha rundt en ost. Men dette båndet var ikke så spennende som sølvskatten.

Jappas hule

Hemmelige rom ble nå et viktig tema i mine samtaler med Johannes Bie. Han fortalte at i tidligere tider lagde man også hemmelige rom inne i murer der man kunne gjemme sølvpenger og andre verdifulle ting. Disse hemmelige rom kunne vi finne ved å banke på gamle murer med en hammer. Når det lød hult som fra en tromme, da hadde vi funnet det hemmelig rom.

Vi var nede i kjelleren hos Johannes og banket på den gamle muren der den ikke var kledd med trevegg. Men noe nytt hemmelig rom, det fant vi ikke. Hadde jeg andre muligheter for å finne et hemmelig rom? Johannes Bie kom da med en viktig opplysning:

Jappa, han hadde bodd i sin hule oppe i Bieskauen. Jappa hadde levd utenfor samfunnet, og hva han hadde funnet på, det var det ingen som visste. Kanskje hadde han minert ut et hull i bergveggen i hulen sin, og lagt inn skatter både av gull og sølv! Jeg var oppe i Jappas hule, alle som bodde på Fladen visste hvor hans hule var. Jeg banket og lyttet, banket og lyttet. Men noe hemmelig rom fant jeg ikke, det måtte jeg bare rapportere til Johannes Bie. Men vi ble enige om at det kanskje kunne være et hemmelig rom allikevel der oppe. Jappa som ingen visste noe særlig om, hadde bare gjort dette så lurt at det var umulig å finne ut av!

Jappas hule, i Bieskauen like under toppen av Fladefjell. Det var under dette overhendet Jappa hadde bygget sin hule, og der han bodde. Tegnning: Pål von Krogh, Tingstveit.

De to små grotter helt nederst mot bakken like ved Jappas hule. Rimeligvis er det disse to grotter som har gitt Jappas bolig navnet «Jappas hule». Tegning: Pål von Krogh, Tingstveit.

Nå, vel 60 år etter mine detaljerte drøftinger med Johannes Bie, må vi spørre: Hvem var nå denne Jappa som ingen visste noe særlig om og som ble omgitt med en slik mystikk?

Gården Rosholt den 23. desember 1842

Denne dag, lille juleaften året 1842, ble det født en liten gutt på gården Rosholt i Fjære sogn. Den lille gutten fikk navnet Jakob. Moren, Anne Marie Nielsdatter (1822 – 1882), var datter av den velstående bonden på Rosholt⁴. Faren het Jakob Olsen og var tømmermann, rimeligvis arbeidet han på en av skipsvervene nede ved Vikkilen eller i Grimstad. Guttens fulle navn ble altså etter tidens skikk Jakob Jakobsen. Foreldrene var ikke gift, og tømmermannen Jakob hører vi ikke noe mere til.⁵

Jakob gikk på Vardåsvolden skole som holdt til i leide lokaler i den store hovedbygningen på Vardåsvolden gård, i dag hovedbygningen på Grimstad gartneri. Her ble det også holdt ting for

Fjære og Landvik. Skolen het i dagligtalen Vassvolden skole. Min oldemor, Lina Abelsen (1849 – 1936), gikk også på skole her. Hun samlet seg etter hvert en god del bøker, og hun fremhevet rett som det var at hun hadde gått på Vassvolden skole. Dette må ha vært en god skole.

Hvordan gjorde så Jakob det på skolen? Det vet vi ikke, for skolens protokoll fra denne tiden er feilplassert i det meget rikholdige arkivet etter Fjære herred. Men protokollen vil med tid og stunder dukke opp igjen, og da vil vi finne viktige opplysninger om Jakob.⁶

Jakob ble konfirmert i Fjære kirke den 27.sept. 1857. Hvilket skussmål fikk han da av sognepresten, Axel Chr. Pharo? Det vet vi ikke, for flere kirkebøker gikk tapt da Fjære prestegård i sin tid strøk med i en brann.

Jakob gikk til sjøs som de fleste unge gutter her på kysten. Den 17. mars 1860 møtte han hos mønstringssjefen i Grimstad,

Brigg «Reform» av Arendal malt i 1849. Skuta var bygget på Rønnes. Marinemaleren har i teksten nederst skrevet at skuta var fra Grimstad, men det er ikke riktig. Jappa var ombord som mannskap nesten hele året 1860. Foto: Tore Knutsen, AAKs.

Aanon Salvesen, og fikk utstedt sin sjøfartsbok, sitt «Patent». Få dager senere fikk han hyre på brigg «Reform» av Arendal som lå klar for å seile til Frankrike. Jakob var ombord på «Reform» hele resten av året 1860 og mønstret av tidlig i januar 1861.⁷

Jakob rømmer i Gävle i oktober 1862

Hva Jakob gjorde senere i 1861 og tidlig i 1862, vet vi ikke. Han kan ha holdt seg i land, eller han kan ha tatt hyre på en utenlandsk skute; det ville ikke ha blitt registrert av mønstringssjefen i Grimstad. I begynnelsen av juli 1862 er Jakob i Bergen og mønstrer da på briggen «Odin» av Grimstad som stuert. «Odin» seiler først til England og så videre til Bottenviken.

I begynnelsen av oktober 1862 lå «Odin» i havn i Gävle, og natten til den 2. oktober rømte Jakob sammen med to andre sjømenn; den ene var en svensk matros på 33 år og den andre var en norsk jungmann på 17 år.

«Odin» kom hjem til Grimstad sent på året 1862, og tidlig på nyåret 1863 ble det forhør hos byfoged Peter G. L. Lundh. Skipperen og to av mannskapet møtte som vitner. De fortalte at Jakob hadde tatt med seg det meste av tøyet sitt da han deserterte, men han hadde ikke fått utbetalt full hyre. De to fra mannskapet understreket at skipperen ikke på noen måte hadde oppført seg slik ombord at det var noen grunn til å rømme.⁸

Det var forbudt å rømme fra skutene, men det er en kjensgjerning at det skjedde i en viss utstrekning. Min bestefar hadde også som ung matros rømt i Australia fra «Pass of Brender», en engelsk skute som han seilte med og der forholdene om bord var meget dårlige. Han hadde sammen med noen andre fra mannskapet bodd hos de innfødte inntil skuta hadde seilt sin vei. Han hadde da levd meget primitivt. Dette var det meget spennende for meg å høre om da jeg var liten gutt. Men da jeg ble større, ville bestefar ikke fortelle ett eneste ord om at han en gang hadde rømt! Hjemme var det knyttet en viss skam til dette å ha rømt fra en skute!

Den tapte sjøfartsbok

Jakob måtte som alle andre unge menn gjøre sin militærtjeneste. Han møtte til sesjon i 1863. Vi får da vite at Jakob nå er fullbefaren sjømann og at han «Ernærer sig hovedsaglig ved Søefart».⁹

I begynnelsen av juni 1869 møtte Jakob til militærtjeneste på Marinens hovedbase, Karljohans Værn i Horten. Han skulle på tokt med orlogsfartøyet «Vidar». Jakob var ombord to dager, men ble så dimittert! Var Jakob kanskje noe uryddig og ikke helt skikket til å gjøre militærtjeneste?⁷

For å belyse dette spørsmålet, går vi tilbake litt i tid, til februar 1868. Jakob er da i Egersund og han har fått hyre på «Die Eiche» som ligger seilklar for å gå til Rostock. Men Jakob har tøyset bort sin sjøfartsbok, sitt «Patent». Han må skrive til mønstringssjefen i Grimstad der han hører hjemme og fortelle dette, og han får en ny sjøfartsbok. Slikt hendte i seilskutetiden.¹⁰

Det går vel et år. Jakob har på nytt tøyset bort sitt «Patent», og han må igjen henvende seg til mønstringssjefen i Grimstad. Nå blir Henning Junghans Bie harm! Slikt går da ikke an, og han innberetter til sin overordnede i Kristiansand om Jakob at « ... det er en Slusk som ikke burde undgaa Mulkt for sin Skjødesløshed». Men aldri noe så galt at det ikke er godt for noe. Vi får vite signalementet til Jakob: Han hadde brunt hår, blå øyne og var av middels høyde.

Sjøfartspapirene var de viktigste dokumenter menn her på kysten hadde i seilskutetiden. De måtte alle ta godt vare på. For å understreke dette kan jeg fortelle at jeg i mitt private arkiv har det originale eksamensvitnesbyrdet fra navigasjonsskolen 1773 for min tipp-tipp-tipp-oldefar. Jeg har en rekke av sjøfartspapirene fra de senere slektsledd, helt frem til min bestefars «Patenter» fra tiden omkring år 1900.

Vold i madam Møllers Hotell i Grimstad 1870

Jakob seilte med flere forskjellige skuter, i 1868 med «Albion» og i 1869 med «Ocean» og «Tre Kroner». Vinteren 1870 er han hjemme, og han besøker madame Møllers Hotell. Her blir det

slagsmål, og Jakob blir kastet i arresten der han må sitte i to dager, den 3. og 4. februar 1870. Sist i april må Jakob to dager i arresten igjen og da for gateuorden.¹¹

Byfogeden sender regelmessig liste over varetektsfangene til sin overordnede, amtmannen for Nedenes amt. I listen som byfogeden setter opp for 1. kvartal 1870, får vi en viktig opplysning om vår Jakob Jakobsen: Han går under navn av Jappa!

Vel, Jappa ble sluppet ut av arresten. Han tok seg hyre på «Aner» som lå seilklar i Grimstad, han kom til Constantinopel, og han seilte med «Adieu» til havnebyen Rossario i Argentina. Her mønstret han av midt i juli 1871.

Jappa ble flere år i utlandet, rimeligvis hele tiden i Syd-Amerika, og kom først hjem til Grimstad i 1877. Hjemreisen startet med at han mønstret på bark «Gobi» av Grimstad, i Santos i Brasil midt i januar 1877. Vel en måned senere lå skuta i Aracaju, også i Brasil. Nå ville ikke Jappa være ombord lenger, og han mønstret av.

Hvordan Jappa kom seg videre, vet vi ikke. Men ut på høsten er han da kommet til Grimstad etter sitt lange opphold i utlandet. Jappa tar hyre på «Forsøget» som skal seile til Østersjøen. Men Jappa har på nytt mistet sin sjøfartsbok, sitt «Patent», «uden at han ved paa hvilken Maade». Nå får Jappa en bot på 4 kroner.

Dette er rimeligvis siste seilas 1877 for «Forsøget», og Jappa står vel om bord helt til skuta kommer hjem til Norge for vinteropplag? Men nei da, midt i oktober når «Forsøget» ligger i Helsingfors, rømmer Jappa!

Jappa har kommet til andre land, og vi hører ikke så mye til ham før nærmere 6 år senere, sist i februar 1883. Jappa er da i Swansea, den store havnebyen ytterst i Bristol-Kanalen på sydkysten av Wales. Han mønstrer på «Jason» men rømmer før skuta har satt seil!⁷

Mor til Jappa dør 1882

Mor til Jappa, Anne Marie Nielsdr. Rosholt (1822 – 1882), ble ikke gift. Hun ble tjenestepike, og synes i lang tid å ha vært i

tjeneste hos bonden på Moy i Fjære. I tiden omkring 1880 flyttet hun til sin søster og svoger som bodde på Taule, på husmannsplassen Myra. Svogeren Knud Nielsen (1835 – 1895) var tømmermann.⁴

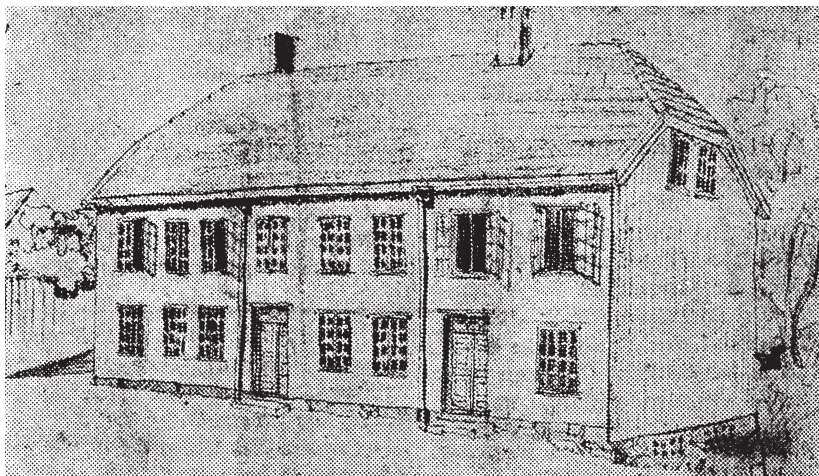
Jappas mor døde den 5. februar 1882 av lungebetennelse på Taule. Vi får da vite at hun hadde 6 søsken som var i live; to andre søsken var imidlertid døde, men de hadde umyndige barn. Vi får også vite at hun etterlot en «uægte Søn Jappa kaldet».¹³

Jappa selv var i utlandet, vi vet ikke hvor. Vi skal ikke gå detaljert inn på Jappas familie, men vi slår fast at han på sin mors side har hatt en god del nære slektninger her i distriktet.

Hjemkomsten

Jappa er hjemme i Grimstad noen måneder i 1878. Hvordan vet vi det? Vel, Jappa fikk aldri mer hyre, det fremgår med all tydelighet av protokollene til mønstringssjef Henning Junghans Bie. Byfogden i Grimstad hadde også sine protokoller, og han førte en omfattende korrespondanse i embeds medfør. Her kan vi følge Jappa:

Da Jappa var hjemme sommeren 1878, arbeidet han som sjauer

Nedenes Amtssykehus øverst i Blødekjør, Arendal. Tvangsarbeidsanstalten var også i denne bygningen, og hit ble Jappa sendt flere ganger. Tegning: Utklipp gjort av undertegnede i 1951, rimeligvis fra avisen Tiden, Arendal.

på brygga. I juni satt han to dager i arrest for drukkenskap. Det samme gjentok seg sist i juli, da satt han tre dager i arresten fordi han også hadde gjort seg skyldig i voldsom oppførsel. Den 4. november 1878 ble han sendt til Arbeidsanstalten i Arendal, men her greide han å rømme!

Jappa er hjemme i 1880 og i 1881 og havner i arresten for drukkenskap. Det blir da opplyst at han er sjauer, altså at han har arbeidet på brygga. Rimeligvis har han vært borte fra byen et par år, for som vi har sett var han i Swansea i 1883. I 1885 er han i alle fall hjemme, og han havner flere ganger i arresten, dels for drukkenskap og dels for gateuorden.

Rettsak og dom januar 1886

Dette gikk ikke lenger, og den 20. januar 1886 må Jappa møte på bytinget i Grimstad rådhus, og nå tiltalt for «Betleri», altså tigging. Vi får vite at Jappa de siste måneder i den grad hadde gjort seg skyldig i drukkenskap og til dels også i gateuorden, og han var jevnlig blitt kastet i arresten. Byfogden hadde også for sikkerhets skyld satt Jappa i arresten før rettsaken, slik at han var sikker på at Jappa kunne forklare seg i edru tilstand.⁵

Jappa ga forklaring: Han visste ikke riktig om han var født i 1841, 1842 eller 1843, men han oppga fullt navn på sine foreldre. Han var ikke tidligere straffet, men han hadde en gang blitt satt inn på Arbeidsanstalten i Arendal. Jappa hadde i den grad den senere tid vært så beruset at han ikke husket om han hadde gjort seg skyldig i tigging eller ikke.

Jappa fikk gjentatte spørsmål om han hadde tigget eller om han kunne si seg fri for anklagene som var reist mot ham. Jappas svar var kort: «Nei aldri med mit Vidende for naar jeg er beruset ved jeg ikke hvad jeg gjør».

Dom falt den 5. februar 1886. Jappa ble kjent skyldig i «Betleri» og dømt til 2 måneders tvangsarbeid. Byfogden hadde i forkant snakket med sognepresten og fått opplyst at Jappa var født på Rosholt den 23. des. 1842. Nå var det altså ikke lenger på offisielt hold noen uklarhet når det gjaldt Jappas alder.

Byfogeden slår også fast at Jappa arbeider her i Grimstad som sjauer. Han er i den grad henfallen til drikk «at det hører til Undtagelser at træffe ham nogenlunde edru». Men Jappa har også klart sine meget positive sider: «Han er en stærk og dygtig Arbeider, og har i den Tid Sjauerarbeide gives, saa fuldstændig tilstrækkelig Arbeide, at han maatte kunne tjene nok til sit Livsophold».

Byfogeden har imidlertid en reservasjon: «Hans ulykkelige Last medfører imidlertid, at alt hvad han fortjener gaar til drikkendes, hvoraf Følgen bliver, at han i den trange Arbeidstid Intet har enten til Klæder eller Føde. Han maa derfor ty til sine Medmenneskers Barmhertighed og betle».

Jappa besøker vår nye prestefrue Elise Welhaven Gunnerson
Gammelpresten, Axel Chr. Pharo (1809 – 1884), døde den den 2. mai 1884. Han ble begravet under stor høytidelighet så vel i sitt hjem som i Fjære kirke. På denne tiden ble det store Fjære prestegjeld delt, og Grimstad ble nå skilt ut som eget sogn. Vår nye sogneprest kom til byen sommeren 1885.

Skipsreder Jørgen Bang (1829 – 1912), en av de ledende menn i Grimstad dengang, hadde ordnet det slik at vår nye prestefamilie fikk bolig i den store murgården som han hadde bygget på Skaregrøm gård. Murgården er i dag kjent som hovedbygningen på «Fagskolen», og det pågår vidløftige diskusjoner om hvilken funksjon denne vakre bygningen med de store, lyse og trivelige arealer skal få i en ny tid, der skolesystemet har fått en helt annen struktur enn i de tidligere tider.

Sogneprest Sven Rudolf Gunnerson var i Grimstad i 10 år, til 1895. Da fikk han et annet kall og familien flyttet fra byen. I 1930 skrev prestefruen, Elise Welhaven Gunnerson, sine «Grimstad-minner». Prestefruen møtte selvsagt også Jappa, og vi skal gjøre oss kjent med hva hun har å fortelle idet vi «moderniserer» språket en smule:¹⁵

Grimstadfolk fra 1880-årene tror jeg minnes Jappa. For meg står han som hørende med i bybildet. Første gang jeg så ham,

Jørgen Bangs murgård på Skaregrøm. I denne bygningen fikk vår nye sogneprest og hans familie sin bolig i 1885. Murgården er meget stilig, og den ligger åpent og fritt ut mot et stort jorde. Lillesandsveien er i forgrunnen til høyre. Jappa var flere ganger på besøk hos prestefamilien. Foto: Postkort utgitt ca. 1910 av Cigarforretningen TRIO, Grimstad.

var en søndag ut på høstkanten. Det var det første året vi var i Grimstad. Han kom inn på kjøkkenet og bad om å få tale med fru. Mine piker var fra Oslo og kjente ham ikke.

Jeg forstod at det ikke var en almindelig visitt og gikk for å se om jeg skulle kjenne ham. Det gjorde jeg ikke. Han så ut som noget mellom en herremann og en stodder, kanskje nærmere det siste. Han hilste høflig og sa at han i lengre tid hadde vært borte fra Grimstad og først nu fikk høre at her var kommet nye prestefolk til byen. I aften kom han for å hilse på dem; især var det fru. Han ville treffe. Pikene syntes det var en underlig visitt så sent på aftenen, og ganske edru var han ikke. Det lot nu jeg som jeg ikke la merke til.

Jeg hadde lyst til å se litt mere på ham og få anledning til å tale med ham. At han ikke var en almindelig stodder, så jeg straks. «Kanskje De kunne ha lyst på litt aftensmat?», sa jeg. «Mange takk, jeg har ikke spist til kvelds», svarte han.

Meget fortalte han om sine reiser både hit og dit. Sjømann hadde han vært, nu var han nærmest ingen ting. Han tok det arbeide han kunne få, og levet som det kunne falle seg. Han spiste, takket, og da han gikk, sa han at han måtte få lov å komme innom nu og da.

Det var et lyst humør. Han nynnet og sang, han trallet og lo, især når han ikke var helt edru. En gammel løe i Grooseskogen var hans sommerbolig. Bekvemmelighetene var ikke store, men hans fordringer var det heller ikke.

Hvor han holdt til om vinteren, husker jeg ikke. Han levet av litt sjau på bryggen og hvor han ellers kunne få en jobb. Den store, sterke mann var mørkredd. Var han drukken, var han også redd for å møte politi. Det risikerte han nu visst sjelden. Den politistyrke byen i den tid rådet over, hadde neppe sin vei utover til Groos, men en ond samvittighet gjør utrygg.

Det hendte at han søkte hjelp i murgården. Helst ville han at han «far sjøl» skulle følge ham; den store Bua gikk an, men lille Bua, nei, da ristet han på hodet.

En dag kom han og måtte treffe fruen. Den ene hånd var tullet inn i en fille, blodig var den. Han hadde revet seg på en spikerkasse han skulle lempe i land fra båten. Hånden så stygg ut, og jeg ba ham gå til doktor Ellefsen med den. «Da får nok frua gå med, ellers slepp han meg ikke inn». Jeg fulgte ham. Doktoren sa at hånden måtte holdes ren og tilsees hver dag. «Brennevin må nok Jappa la være. Kom så igjen i morgen».

Jeg tok ham med hjem i murgården, laget et improvisert leie til ham i strykestuen. Den neste morgen bragte piken frokost inn til ham. «Frua skal komme med maten, ellers vil jeg ikke ha den», sa han. Men en stund etter var maten spist, og ikke lenge etter var Jappa forsvunnet. Til doktoren gikk han med hånden. «Dere er jo husdokter hos presten – tenker dere tar meg med på kjøpet».

Alle kjente Jappa i de dage, han hørte med i bybildet. Godmodig og glad, så tilværelsen fra den lyse side. Ikke mange er tilfreds med så lite.

Grimstadgutten Carl Mauritz Haagenen forteller om Jappa

Carl Mauritz var født i 1868 som sønn av skipper Bernhard Haagenen (1839 – 1873) og hustru Thomine. Hennes stefar var skipsreder i Grimstad, Mauritz Jahnsen (1811 – 1881). Han satt i meget gode kår. Den unge Carl Mauritz tok middelskoleeksamen på Dahlske skole i 1882. Han reiste inn til Kristiania og begynte på Katedralskolen. Han studerte ved Universitetet og tok juridikum, han ble sakfører og etter hvert også høyesterettsadvokat.

I 1890 tok han familienavnet Tanne, og midt i 1920-årene skrev han «Nogen spredte erindringer fra Grimstad» som ble trykket i Grimstad Adressetidende i 1925. Jeg må her tilføye at disse erindringer er langt mer innholdsrike enn den noe beskjedene tittel kan tyde på. Høyesterettsadvokaten forteller også om Jappa som han kjente fra sine guttedager:¹⁷

En tredje kjent person i min barndom var Jappa. Han tag aldri, og han var en meget arbeidsom mann. Det så snarere ut som om Jappa likte seg best når han var i riktig tungt arbeide, og det så ut som det aldri generte Jappa hvor mange melsekker han tok på ryggen.

Han hadde ikke «Elias i Håla's» sparesans¹⁸. Hva han tjente, gikk til mat og drikke, især det siste. Husleie betalte han så vidt jeg vet aldri i min barndom. Om sommeren holdt han til i en barhytte i Groosåsen, om vinteren lå han hvor det kunne falle seg.

Jappa var også en genial mann, men på en helt annen måte enn «Elias i Håla». Han hadde et språktalent som enhver kunne misunne ham. Han talte flytende engelsk, tysk, spansk, russisk og magyarisk. Jeg kunne kontrollere hans språkkunnskaper for så vidt angikk tysk og engelsk. Selv erklærte han at han var flinkest i spansk.

Han var opprinnelig sjømann, hadde rømt og derefter seilt og vanket omkring i en hel del av verdens land. Han hadde oppholdt seg lengre tid i Syd-Amerika, spesielt i Argentina, og der fortalte han meg at han hadde snakket spansk så lenge at han hadde litt vondt for å få tak i norsken igjen, da han kom ned til Buenos Ayres for å ta seg hyre.

Hans hukommelse var ganske fenomenal. Jeg er overbevist om at i den tid da jeg så ofte snakket med ham, hadde han ikke tatt i en Bibel-historie, siden han gikk til konfirmasjon. På mitt spørsmål engang om han aldri var blitt putta i fengsel, sa han at han en gang ble putta i fengsel i en by i Syd-Amerika. Det var bare for fyll. Men fengselet hadde en meget streng katolsk prest og denne lot ikke de som var arrestert komme ut, føre de hadde lære et visst kvantum av religionen.

«Han eksaminerte meg, og jeg sa at jeg var konfirmert og kunne min barnelærdom». «La meg se se om du kan regne opp Guds hellige apostler», sa presten.

«Jeg var fælt redd og fælt forfjamsa, men så med ett så kom jeg til å huske meg om, og så ramsa jeg opp for presten: Esaias, Jeremias, Ezekiel, Daniel, Hoseas, Joel, Amos, Obadias, Jonas, Mika, Nahum, Habaku, Zefanias, Haggai, Sakarias og Malakias».

«Jeg ble aldeles forbauset, for neimen om jeg kunne dem. Jeg gjorde ham dog oppmerksom på at dette ikke var apostlene men profetene. Ja, jeg vet det nok, men jeg var så forfjamsa at jeg regnet opp profetene i stedet for apostlene. Dere vet det hadde vært møte lettere og sagt apostlene: Simon, Peter, Andreas, Jacob Zebedæus, Johannes, Filippus, Bartholomæus, Thomas, Mathæus, Jacob Alphæus, Judas Thaddæus, Simon Zelotes og Judas Iskariot». Jappa sa ikke en feil eller et galt navn. «Forresten gjorde det ingenting, for han skjønnte at jeg kunne barnelærdommen, så jeg slapp ut med en gang». Jeg gad se den som efterat å ha vært fra boken så lang tid, kunne ha gjort det efter.

Vi hadde fått rede på at der var kommet et «ziguenerfølge» som leiret seg oppe på Guldsmedkleven. Vi måtte naturligvis opp å se på det. Der satt Jappa i teltet og ble traktert på det beste, mens passieren gikk lett og flytende på et språk som jeg aldri hadde hørt før. Da jeg senere spurte Jappa hva det var for et språk han talte med dem, svarte han meg at det var magyarsk.

«Men hvor i all verden har du lært det?». «Jo, dere vet jo at jeg trampa fra Odessa og til Petersburg. Det fortalte jeg dere da dere spurte meg hvor jeg hadde lært russisk, og på den turen traff jeg

en hel del «ziguenere» som jeg reiste sammen med i en måneds tid. Vi var helt borte i Ungarn, og da lærte jeg språket av dem».

Jappa generte oss ofte på Haugen ved at han hujet og skrek så om kveldene når han gikk stien mellom Skaregrøm og Kirkeengen¹⁹. Jeg bebreidet ham for det, men fikk ham ikke til å holde opp. En aften som jeg skulle hjem, ble Jappa og jeg ifølge bortover stien og da gikk han stille og rolig. Jeg fikk da rede på at årsaken til at han hujet så når han gikk stien var den, at han engang var blitt skremt der og at han var mørkredd hver gang han gikk stien. Derfor måtte han synge og huje.

«Men er du ikke redd for å ligge alene ute i Groosåsen?» Nei, det var han ikke. Når bare han var vel forbi Kirkeengen, så var allting allright. Etter den dag passet jeg på å følge ham så ofte som jeg dertil hadde anledning, og tilslutt fikk jeg vennet ham til å gå stien stille også når han gikk alene.

Det var Jappa som trodde at «Elias i Håla» var en engel. Jappa hadde lagt seg til å sove i en løe oppe ved Tønnevold. Det var måneskinn. Han var nettopp sovnet da han våknet ved at døren ble åpnet. I månelysset så han en høy skikkelse med stort, hvitt skjegg og sid kappe og noe på ryggen som Jappa tok for å være vinger. «Elias i Håla» gikk nemlig alltid med en pose som han holdt på en stokk over skulderen. At det var en engel som kom for å straffe ham for hans syndefulle liv, var Jappa aldeles

Hans Hansen Rep forteller kort og konsist om Jappa tidlig i 1920-årene. Rep var maler og laget dekorasjoner og tegnet portretter, han var en kort tid fotograf og han var journalist. Rep var vår store bypatriot tidlig på 1900-tallet. Han hadde atelier i kjelleren i «Krankenstua», Storgaten nr. 49. Vi kan ennå se fragmenter av hans «reklameskilt» malt i felter på grunnmuren. Tegning: JAW, Trondheim.

overbevist om. Han la seg skyndsomt på kne, foldet hendene og idet han begynte: «Kjære herr engel» ba han så godt han kunne.

Hans andakt ble meget hurtig forvandlet til raseri da «Elias i Håla», etter å ha hørt på Jappa en lang stund, spyttet og sa: «Hå e' du for et naud». Denne opplevelse kunne Jappa aldri glemme, og det var en av de såreste ting man kunne berøre for ham. Han hatet «Elias i Håla» etter denne dag, og ble Elias' navn nevnt, kunne aldri Jappa unnlate å komme med en nedsettende bemerkning om ham.

Det er blitt fortalt meg at Jappa fikk det godt på sine siste dager, og det gledet meg meget. De som hjalp ham, gjorde en meget god gjerning. Han var en hederlig kar. Han var snill og arbeidsom, og hadde han ikke hatt den svakhet som helt behersket ham, og vokst opp under andre forhold; kunne det kanskje ha blitt en betydelig mann av ham.

Sirkus på Jørgens Bangs låvebro på Skaregrøm gård

Min bestefar, Johan Weidmann Bie (1881 – 1963), bodde som gutt på vestsiden av byen, «oppi Varen». Hans klassekamerat het Herman Andersen (1881 – 1968), han drev senere i en årrekke møbelforretning i Grimstad. De to gutter var i 8 – 10 års alderen og fant en gang på at de ville leke sirkus. Men hvordan skulle de gjøre det?

De gikk til Jappa, han hadde reist vidt omkring, og han hadde sikkert et opplegg. Jo, Jappa han svarte på stående fot: De skulle gå hjem på kjøkkenet, og i kjøkkenskapet skulle de finne en krukke med sirup. Den skulle de ta. Så skulle de gå inn i stua og finne en stor pute og en saks, som de også skulle ta med seg. De skulle smøre sirup i ansiktene sine, de skulle klippe opp puta og ta ut dun og fjær som ville henge fast i sirupen! De ble da kyllinger, og så skulle de hoppe, danse og synge. Da lekte de sirkus!

De fikk med seg flere andre kamerater, og så gikk de til Jørgen Bangs store låve på Skaregrøm gård, og på låvebroa, der lekte de sirkus etter Jappas opplegg! Den store låven lå i skrått terreng, og låvebroa øverst og på østsiden, var nesten horisontal.

Hovedbygningen på Skaregrøm gård, nå Lillesandsveien nr. 15. Til høyre ser vi vestgavlen av den store låvebygningen hvor Norkirken, tidligere IMI-huset, er i dag. På låvebrua som var ved østgavlen, lekte noen gutter sirkus en gang omkring 1890. Jappa var instruktør! Foto: Usignert foto tatt i 1890-årene.

Hvor mange forestillinger ble det? Vel, det ble bare én forestilling! Foreldrene ble selvsagt etter hvert kjent med Jappas ideer, og de to kamerater fikk streng beskjed om at sirupen var til å ha på brødiskiva, og putene, de skulle ligge pent og ordentlig inne på stua!

Fikk de juling? Det ville min bestefar aldri si noe om. Men det var en langt hardere justis i tiden omkring 1890 enn i våre dager. Jeg vil fortelle en liten historie om det:

En gutt i klassen til min bestefar hadde gjort noen spillopper på skolen. Han fikk beskjed om neste dag å komme inn på skolebestyrer Johan Lindquists kontor og få noen slag med spanskørret over baken sin!

Hvordan skulle de håndtere denne situasjonen? De gikk ned på Grimstad havn. Der fikk de noen beskøyter, harde knekkebrød som ble brukt som proviant ombord i skutene. Den ulykkelige eleven la beskøytene innenfor buksebaken sin før han gikk inn til Lindquist. Inne på skolebestyrerens kontor måtte han legge

seg på en stol med baken opp, og ved første slag med spanskrøret, kom det tydelige knas og merkelige lyder fra buksebaken.

«Hjelp, beina mine knekker!», ropte den ulykkelige eleven. Lindquist ble da virkelig redd, han trodde han hadde skamslått gutten! Det ble med dette ene slaget fra spanskrøret, og gutten fikk så mye trøst og gode ord fra skolebestyrer Lindquist at de etterpå nærmest ble gode venner! Dette var sikkert også etter Jappas opplegg, det var bare jeg som i sin tid ikke stilte de helt riktige spørsmålene for å klarlegge alle detaljer.

Men hvem var denne eleven som hadde gjort disse spilloppene? Det fikk jeg aldri noe svar på, men jeg har en sterk mistanke om at det var min egen bestefar!

Jappas siste år

Vi har fått vite at Jappa ble sendt to måneder på tvangsarbeidsanstalten i Arendal i 1886. Hjalp det? Vel, kanskje litt, men han ble nå sendt dit flere ganger senere også. Våren 1888 sto det så dårlig til med Jappa at lensmannen, Johan Anton Ulstrup, måtte kjøpe nye sko og klær til ham før han ble sendt til Arendal.²⁰

Jappa hadde helt klart sine positive sider, det har byfoged Peter G. L. Lundh, prestefrua Elise Welhaven Gunnerson og høyesterettsadvokat C. M. Tanne fortalt oss. Folk i Grimstad likte Jappa, han var en del av bybildet, og folk tok seg av ham selv om han lå under for sin last.

Folk i byen kunne be ham inn på et måltid. En gang hadde Jappa blitt bedt inn til Herman Andersen (1881 – 1968) og hans familie. Jappa hadde da fått et illebefinnende, og han hadde dødd. Da dette ble fortalt meg tidlig i 1950-årene, forsto jeg det slik at Jappa hadde dødd hjemme hos Herman Andersens. Men det er ikke riktig. De bodde på Lillesandsveien i huset brannmatrikkel nr. 290. Jappa døde ikke her, han døde på Morholt natten til 30. november 1892 av hjerneslag. Hvem som der hadde gitt ham husly, har det ikke vært mulig å finne ut.²¹

Jappa ble begravet på Fjære kirkegård, uten at vi vet hvor hans grav er. Jappa fikk ingen gravsten, men vel et hvitmalt kors

av tre slik som den gamle skikken var. Gravprotokollen kunne ha gitt oss de nøyaktige opplysninger om begravelsen, men den strøk med da Fjære prestegård ble totalskadet i brann.²²

Vi kunne kanskje tro at Jappa ble begravet på Fattig-kommisjonens regning, men det ble han ikke. Jappa hadde mange nære slektninger her i egnen, og mange hadde tatt seg av ham. De laget et spleiselag og ga ham en skikkelig begravelse! Fattig-kommisjonen kom nå allikevel inn i bildet etter at Jappa var død. «Jakob Jakobsen 50 Aar. Efterlader intet», leser vi i lensmannens protokoll. Men det måtte ryddes opp etter ham – uten tvil oppe i Jappas hule. Det kostet Fattigkommisjonen 2 kroner og 48 øre!²³

Minnet om Jappa

Minnet om Jappa ble etter hvert fjernere og fjernere. Hans Hansen Rep (1864 – 1930) ga i 1920-årene ut sine 11 Rep-hefter. Her leser vi hans erindringer fra 1860- og 1870-årene. De «originale typer» var det flere av, men «De to navnkundigste av denne type var Ola Sonsbakken og Jakob (Jappa) - - - Jappa var mer snaksom og gemytlig. Han hadde været utenlands som sjømand og kunde blandt andet snakke spansk med zigøinere. Han var i det hele tat mere populær end Ola». Dette er alt Rep har å fortelle om Jappa. Men Reps observasjoner er interessante nok de!²⁴

Åsmund Bie Eriksen (1907 – 1994) som bodde på Fladen,

Grimstad den 30te Noobr.

Provevalg paa Formænd af-
holdes af Grundlovsforeningens Medlem-
mer og Menigsfæller Fredag Aften Kl. 8
paa Byttingssalen, hvorpaa vi tillader os
at henlede Opmærksomheden.

J a k o b eller **Jappa** er i Nat afgaaet
ved Døden af Hjerneslag paa Morholt.

Forhenværende Stortings-
mand Andreas Lavik holdt igaaft-
astes et udmærket Afholdelsedrag i Fæst-
vittelskabslokalet.

Hr. Lavik vil laften Kl. 8 paa samme
Sted holde Foredrag om **U n g d o m s l i -**
v e t og Afholdelsagen, hvorpaa Opmærk-
somheden henledes.

Vi er anmodet om at oplyse, at de
10 Øre, som erlægges i Entree, gaar til
Bete af Totalt — en Udgift, som Total-
foreningens Kasse for Tiden ikke kan greie.

*Grimstad Adresstidende, notis datert
30. november 1892. I andre avsnitt leser
vi: «Jakob eller Jappa er i Nat afgaaet
ved Døden af Hjerneslag paa Morholt».*

forteller en 50 år senere om sine opplevelser i tidligere år i «Gamle Grimstad – Byen i mitt hjerte». Han var oppe ved Jappas hule slik som alle som bodde på Fladen. Han forteller om Fladefjell og det store furutreet der mange hadde skåret inn sine navn og initialer. Fladefjell hadde helt på toppen og mot øst et overheng, og ved foten av dette overhenget, der hadde Jappas sin hule.²⁵

Her så Åsmund Bie Eriksen restene etter det ildstedet som Jappa hadde hatt. Han husket ikke selv Jappa, og slår fast at ingen nålevende husker Jappa. «Det er ikke meget vi vet om Jappa», forteller han. «Men far fortalte at han arbeidet på brygga, men bodde i hulen både sommer og vinter».

Grimstad vokste utover på 1900-tallet, og Levermyr stadion ble bygget midt i 1950-årene. Byen nærmet seg nå Jappas hule. Da det en del år senere ble anlagt en treningsbane ovenfor Levermyr, fikk den navnet «Jappa stadion» etter Jappas hule som var det stedsnavn som var best kjent i området. Skolen ble bygget, og den fikk navnet Jappa skole. Skolen ble innviet i år 2000. Jappa var nå en ren sagnfigur. Status var at «vi ikke engang vet hans egentlige navn»²⁶. Minnet om «hovedpersonen» Jappa lever videre i stedsnavnene og i skolen – Jappa skole. Og nå vet du hvem Jappa var!

Fjære kirkegård med de hvitmaltre trekors som var så typiske som gravminner i tidligere tider. Jappa ble begravet på Fjære kirkegård i begynnelsen av desember 1892. Rimeligvis fikk også han et hvitmalt trekors, uten at vi i dag vet hvor hans grav er. Foto: Postkort utgitt av Cigarforretningen TRIO kort tid etter at Terje Vigen bautaen var satt opp i 1906.

Noter og kildehenvisninger

De fleste kilder der vi kan finne opplysninger om Jakob Jakobsen (1842 – 1892), Jappa; er i Aust-Agder kulturhistoriske senter i Arendal (AAks) og i Statsarkivet i Kristiansand (SAK). Disse kilder redegjør jeg for nedenfor. Jeg har i en del sammenhenger brukt kirkebøkene som nå er lett tilgjengelig i Digitalarkivet; jeg har derfor ikke gått detaljert inn på hvilken nummerering etc. disse kirkebøkene har i rekkefølgen.

Jeg har gått igjennom en del andre kilder for om mulig å finne opplysninger om ham. Generalkrigskommisæren for land- og sjøetaten og Marindepartementets arkiv i Riksarkivet, Oslo; mønstringsprotokollene fra sist i 1850-årene (privat eie) før den nye administrasjonsordning ble gjennomført i 1860 m. fl. Dette som har gitt negativt resultat hovedsaklig p.g.a. arkivene ikke er fullstendig bevart, går jeg ikke inn på.

Det vil fremgå at det ikke har vært så helt enkelt å klarlegge livshistorien. Nøkkelen til å kunne nøste opp det hele, ligger i referatet på noen få sider fra den rettsak som ble ført for Grimstad byting tidlig i 1886 (note nr. 5 nedenfor).

1. Familien From, se Per Assev: Fjære Bygdebok, Bind 7, Frivold krets, Grimstad 2009, side 256 – 257.
2. En del opplysninger om Grimstad-familien «De røde Bier» er gitt i Johan A. Wikander: Fra Grimstad til Florida i 1830-årene. Knud Sørensen Bie (1812 – 1884), Grimstad Byselskap, medlemsskrift nr. 30, 1975, Utvandrernummer, side 71 – 85.
3. Skipsbyggmester Aanon Johannessen (1835 – 1918), bror til min tipp-oldemor Anne Kirstine Frivold (1828 – 1909); og deres fetter skipsbyggmester Aanon Ommundsen Frivold (1810 – 1867). De to sistnevnte ville ikke fotografere seg, og det finnes ikke portretter av dem. Biografiske opplysninger m.v., se Anne Tone Aanby: Skipsbyggmestrenes tid. Skipsbygging i Vikkilen 1750 – 1920, ut. 2012, se side 218 – 222.
4. Per Assev: Fjære Bygdebok, Bind 7, Frivold krets, Grimstad, 2009, side 611 – 622, Rosholt. Se spesielt side 614 ff om familien til Jappas mor. Anne Tone Aanby: Fjære Bygdebok, Bind 1, Krogen krets, side 163, husmannsplassen Myra under Taule, her bodde en søster og svoger av Jappas mor.
5. SAK, Grimstad Byfoged, tingboken 1882 - 1887, fol. 265a – 267b, rettsak 20. jan. – 5. feb. 1886, Jappa tiltalt for tigging. Dette er eneste kilde hvor vi får fullstendige opplysninger om Jappas foreldre, da de aktuelle kirkebøker er tapt i brann. Saken ble også behandlet av amtmannen i Nedenes, se Journal 1883 – 1887, jr.nr. 238/1886, 21. jan. og 435/1886, 5. feb. Amtmannens konklusjon er at «Nogen Forfoining fra Justitsiens Side bliver ikke at træffe».
6. AAks, Fjære kommunes arkiv, Vardåsvolden skole ble etter hvert flyttet til Frivold og er i dag kjent som Frivold skole, den aktuelle skoleprotokoll er p.t. feilplassert. I de tidlige årene var skolen kjent som Vassvolden skole
7. SAK, Grimstad mønstringskrets, Jakob Jakobsen, Jappa, har rollenr. 51 i Annotasjonsprotokollen og rollenr. 550 i Hovedrullen. Det er her gitt detaljerte opplysninger om på- og avmønstringer på norske skuter, i merknadsrubrikken er det gitt opplysninger om rømning, hjemkomst, ny sjøfartsbok m.v.
8. SAK, Grimstad Byfoged, tingboken 1860 – 1866, fol. 229a – 229b, forhør 10. jan 1863 om rømningen fra «Odin» i Gävle. Mønstringssjefen i Grimstad sendte dette forhør den 23. feb. 1864 til sin overordnede i Kristiansand med attest fra skipperen på Odin og med anmodning om at ny sjøfartsbok ble utstedt til Jakob Jakobsen, se Grimstad mønstringssjefs kopibok 1860 – 1869, fol. 76a. Skipperens attest, som ville ha vært meget interessant å se, er ikke bevart da journalsakene til mønstringssjefen i Kristiansand er tapt. Jappa har tydeligvis kommet hjem først omkring årsskiftet 1863/1864 da spørsmålet om ny sjøfartsbok først da blir tatt opp.
9. SAK, Nedenes amtmann, eske 963, militær utskrivning, legg 1864, se Landvik og Fjære, nr. 3, Jakob Jakobsen, med opplysninger om fødselsdato, han oppholder seg på Frivold, m.v. Se også Grimstad mønstringskrets, Utskrivningsregister ca. 1860 – 1880, fol. 66, rode nr. 74, med opplysning om at Jappa er helbefaren.
10. SAK, Grimstad mønstringskrets, kopiboken 1860 – 1869, fol 141a, brev 12. mars 1868 fra mønstringssjefen i Grimstad til sin overordnede som nå er stasjonert i Arendal; om ny sjøfartsbok for Jappa. Jeg har gjennomgått de senere bevarte aktuelle kopibøker for Grimstad mønstringskrets, 1869 – 1875 og 1881 – 1887, uten å finne ytterligere opplysninger om Jakob Jakobsen/Jappa, hovedrullenr. 550.
11. SAK, Nedenes amtmann, eske 1169, Kriminalfortegnelser 1869 – 1872, listen fra Grimstad byfoged 1.kvartal 1870, dat. 13. april 1870.

12. SAK, Kristiansand mønstringsdistrikt, Journalen 1876 – 1879, jr. nr. 1474/1877, 21. sept. 1877, saken ang. ny sjøfartsbok for Jakob Jakobsen, rulle nr. 550, Hovedrullen. Det nye «Patent» ble sendt via amtmannen i Nedenes den 22. sept. 1877, jr.nr. 1479/1877. Se også merknadsrubrikken i Hovedrullen, Grimstad mønstringsdistrikt, mannskap nr. 550 (note nr. 7 ovenfor).
13. SAK, Landvik og Fjære lensmann, dødsfallsprotokollen 1878 – 1915, se Fjære 5. feb. 1882. Dødsfallet er også listet opp i Klokkeboken for Fjære sogn som er bevart, nr. 4/1882. De opplysninger om alder som er gitt, er ikke riktige.
14. SAK, Nedenes amtmann, eske 1171, Kriminalfortegnelser, se 2. og 3. kvartal 1878 og listen for 4. kvartal der det er opplyst at Jappa har rømt. Det er her i parentes tilføyd at Jakob Jakobsen går under navn av Jappa.
15. Elise Welhaven Gunnersons «Minner fra Grimstadaarene 1885 – 1895» er trykket i Grimstad Byselskaps medlemsskrifter nr. 11, 1931; nr. 12, 1932 og nr. 14, 1934. Den første av disse artiklene har tittel «Ti år i Grimstad». Det er i den siste av disse artikler, side 16 – 17, vi får høre om prestefruens møter med Jappa.
16. Om familien Jahnsen/Haagensen/Tanne, se J. Landgraff: Grimstadslægter II, Grimstad 1901, side 255 og Per Assev: Fjære Bygdebok, Bind 7, Frivold krets, Grimstad 2009, side 276 – 278. Det er gitt en del biografiske opplysninger om høyesterettsadvokat Carl Mauritz Tanne (1868 – 1932) i «Studentene fra 1885», utg. Oslo 1925 og 1935.
17. C. M. Tanne: Nogen spredte erindringer fra Grimstad, dat. Kristiania 1ste januar 1925, trykket i Grimstad Adressetidende i 1925 i 27 artikler i alt. Disse artikler finnes utklippt i eget legg i Grimstad Bymuseums arkiv, AAKs, pakke 14, legg II. Det er denne samling jeg har brukt. Forfatteren har angitt «Eftertryk forbudt». Men nå, nesten 100 år etter at erindringene er skrevet, har jeg tillatt meg å sitere det som er fortalt om Jappa.
18. Når det gjelder denne byoriginal, så bruker Hans Hansen Rep (1864 – 1930) navneformen «Elias i Holla» og «Sand Elias», denne siste navneform fordi han gikk rundt i husene med en sekk strøsand på ryggen, som han solgte, se Rep-hefte nr. 2, Grimstad 1923, side 6, «Originale typer».
19. Familien Haagensen bodde på «Haugen», nå Pålshaug, mellom Skaregrørm gård og Kirkeenga, jvf. hva Per Assev skriver (note 16 ovenfor). Det synes å være skipsreder Mauritz Jahnsen (1811 – 1881) som var eier av «Haugen».
20. AAKs, Fjære kommune, Fattigkommissjonens møtebok 1884 – 1898, fol. 40b, sak nr. 5 i møtet 28. aug. 1888, lensmannens regning var datert 19. mai 1888. Det ble da en diskusjon om Jappa var hjemmehørende i Fjære eller i Grimstad. Lister over de som ble sendt til tvangsarbeidsanstalten i Arendal, er listet opp i Nedenes Amtstings forhandlinger som årlig ble trykket.
21. SAK, Landvik og Fjære lensmann, Dødsfallsprotokollen 1878 – 1915, Jappas dødsfall er listet opp under Fjære 29. – 30. nov. 1892, selv om han altså døde på gården Morholt i Landvik, han blir altså listet opp som hjemmehørende i Fjære. Dødsfallet er også listet opp av sorenskriveren i Sand under 29. nov. 1892 i hans dødsfallsprotokoll men da kun som «Jacob Jacobsen» under Fjære sogn, uten noen opplysninger om hjemsted, tilnavnet Jappa, etc.
 Det skulle etter norsk lov også ha blitt sendt en dødsfallsmelding til Statistisk Sentralbyrå i Oslo. Distriktslegen var ansvarlig for at dette ble gjort. De aktuelle dødsfallsmeldinger for Nedenes amt 1892 er i dag i Riksarkivet, Oslo, men sperret for alminnelig bruk. Jeg ble av Riksarkivaren imidlertid gitt tillatelse til å gjennomgå meldingene (Riksarkivaren, sak 2012/13248 JOEN, brev av 28. juni 2012). Ved en inkurie er dødsfallsmeldingen for Jappa ikke blitt sendt inn til SSB!
22. Det er helt på det rene at Jappa ble begravet på Fjære kirkegård: Dødsfallet og begravelsen er ikke listet opp i Landvik kirkebok som er bevart både for prestens og klokkerens vedkommende. Gravprotokollen for Grimstad 1850 – 1920 er bevart, og den er meget nøyaktig og detaljert ført med biografiske opplysninger etc., men opplysninger om Jappa finner vi ikke (Kirkevergens kontor, Grimstad). Vi kan da slutte at Jappa må ha blitt begravet på Fjære kirkegård, men når det gjelder Fjære er både den aktuelle kirkeboken som sognepresten førte og gravprotokollen, gått tapt.
 Klokkerens kirkebok 1881 – 1905 er bevart for Fjære, og den har oppgave over døde og begravede, men uten opplysninger om Jappas begravelse. Det som her må bemerkes, er at klokkerens kirkebok ikke alltid er i full overensstemmelse med prestens kirkebok; Jappas død og begravelse er altså et eksempel på det.

23. AAs, Fjære kommune, Fattigkommisjonens møtebok 1884 – 1898, fol. 102b, møtet 16. des. 1892, sak nr. 13, en oversikt fra kasserer over krav som er kommet inn, spesielt sak nr. 13d der N. R. Aanonsen får utbetalt kr. 2,48 for utgifter ang. «Jappas Efterladenskaber». Denne N. R. Aanonsen synes å ha vært en medarbeider i Fattigkommisjonen. Det er altså helt på det rene at Jappa var hjemmehørende i Fjære, da det er Fjære Fattigkommisjon som dekker disse utgiftene.
24. Rep-hefte Nr. 2, utg. Grimstad 1923, se side 6. Rep-hefte Nr. 1, forordet dat. Grimstad i mars 1922. Det siste Rep-hefte, Nr. 11, ble utg. i desember 1932 etter at Rep var død, av cand. jur. Jørgen T. Myrre (1898 – 1978).
25. Åsmund Bie Eriksen: Gamle Grimstad – Byen i mitt hjerte, 2. utg. utg. av Grimstad Byselskap 2012. Se artiklene «Turen til navnetreet og Jappas hule» side 17 – 19; og «Jappa» side 134.
26. Odd Fr. Johnsen: Grimstad barneskole – Snart ved veis ende, Grimstad byselskap, edlems-skrift nr. 43, 1999, side 46 ff. Se kapittel «Over til Jappa skole», side 51.

«KVITSJØFARTA»

Av Helge Grobæk

Norsk seilskipsfarts «gullalder» begynte rundt 1850 og nådde en topp tidlig 1880. Fra 1850-1870 økte verdenshandelen med 50 %! Ikke rart det ble bygget mange seilskuter på Sørlandet! Denne perioden danner utgangspunkt for interessante historier og anekdoter om norsk skipsfart. Seilskuter fra Grimstad, Fjære og Landvik var i fart over hele verden, hovedsakelig engasjert i frakt av tømmer og trelast samt varer fra bergverks- og jernindustrien. Men også mer eksotiske laster som kakao, jordnøtter, kopra og guano ble fraktet. Disse årene ga rikdom og velstand langs Sørlandskysten, selv om ikke alle fikk ta del i velstandsøkningen. Men det ble skapt nye aktiviteter og arbeidsplasser både i land og om bord, og grunnlaget for Norge som stor skipsfartsnasjon ble lagt.

Kvitsjøområdet i Nord – Vest Russland er i norsk-russisk historiesammenheng kjent for Pomorhandelen. Kystbefolkningen rundt Kvitsjøen kaltes Pomorer. Pomorene drev et betydelig handelssamkvem mellom byer/tettsteder i Kvitsjøen og Nord Norge kysten ned til Bodø. Handelen var opprinnelig basert på varebytte men etter hvert ble pengehandel alminnelig. Fra Russland kom kornprodukter som hvete og rug, tilbake fraktet man tørrfisk og saltfisk. Dette var de viktigste vareslagene, i tillegg kom en rekke andre varer av bl.a. skinn, lerretstøy, porselen, tjære og andre produkter fra skogen.

Pomorhandelen var altså et regionalt handelsforhold. Men i takt med veksten i Europa etter den industrielle revolusjon, økte behovet for tømmer og trelast voldsomt. Og fremover på 1800-tallet ble eksport fra Kvitsjøområdet en stadig økende og viktigere del av denne utviklingen. «Kvitsjøfarta» ble et begrep og en viktig del av norsk skipsfart i mange år, både under «gullalderen» og senere.

Norge var i union med Sverige og hadde felles konsulater i Russland. I «Fortegnelse over Norske fartøier ankomne til eller

avgående fra havne i Governmentet Archangel aar 1857» («Konsulatprotokollene»), fremkommer at allerede da var skuter fra Grimstad engasjert i transport av tømmer og trelast fra Kvit-sjøen. Briggen «Folkefesten» er notert, og i den samme protokollen finner vi også navn på skuter fra Tønsberg til Mandal. For å forstå bakgrunnen for at «farta» fikk slik betydning må vi gjøre et dykk i europeisk, skandinavisk og russisk historie.

Norsk tømmer ble fra tidlig 1600 eksportert til Holland og England og i en viss grad også andre europeiske land. Etter hvert som handelen økte ble flere skuter fra Sørøst Norge involvert i transporten. Men samtidig som etterspørselen steg de neste par hundre år, minsket råvaregrunnlaget i skogene. Både snauhogst og sen tilvekst skapte prispress, norsk trelast ble stadig dyrere. Initiativrike og fremsynte nordmenn, spesielt fra skogrike områder langs de store elvene på Østlandet, hadde tjent store formuer på tømmer og sagbruksprodukter. Etter hvert flyttet mange av disse sin kapital geografisk mot øst – først til Sverige. Rundt 1850 begynte en storslagen eksport av trelast fra Sverige. Svenskene hadde ikke på samme måte som i Norge vært engasjert i eksport av tømmer

Brigg Folkefesten

og trelastprodukter. Det er derfor interessant at det var nordmenn som etter hvert fikk betydelig innflytelse på denne utviklingen. Flere av dem fortsatte sin økonomiske ekspansjon østover til Russland via Finland. Forholdene for skogsdrift og transport på elvene i Russland var meget gunstige. Frem til den russiske revolusjon gjorde nordmenn store investeringer der, både i skogseiendommer og sagbruk.

Grimstadskuter og skuter fra Sør Øst Norge tok etterhvert en betydelig del av trelasteksporten fra Russland. Generasjoners erfaring med og bakgrunn fra bulktransport av tømmer og trelast fra Norge/Sverige/Finland og Baltikum gjorde det naturlig.

Innerst i Finskebukta lå St. Petersburg med store skogsområder rundt Ladogasjøen og langs elva Neva. Sørlendinger ble etter hvert godt kjent både i denne byen samt Kronstadt – en liten øy noen km ut i Finskebukta og daværende hovedbase for den russiske marine. Kronstadt ble for øvrig bygget av Peter Creys, headhuntet av Tsar Peter 1 og opprinnelig norsk sjømann fra Stavanger! («Tsarens admiral» av professor Torgrim Titlestad.

Men det var langs elvene Onega og Dvina i Kvitsjøen de største skogene lå. De renner mot nordvest og ut i Kvitsjøen ved byene Onega og Arkhangelsk.

Arkhangelsk oblast (fylke) er på størrelse med Frankrike, skogen dekker mer eller mindre hele arealet. Norske investorer bygde sagbruk og industrielle anlegg både i Dubrowka (St.Petersburg), Onega og Arkhangelsk. Som en kuriositet nevnes at Frithjof Nansen og Vidkun Quisling rundt 1910 var aksjonærer i et sagbruk i Onega. Arkhangelsk var Russlands første vestlige havn. Den ble etablert på siste halvdel av 1500-tallet og ble en viktig handelspost for handel spesielt med England. Tsar Peter 1 sørget for at havnen ble vesentlig utvidet og forbedret etter at Cornelius Creys planla infrastrukturen inklusive den første base for den russiske marine. Tre Grimstadskuter fikk i tiden 1827 - 1874 navnet «Folkefesten». To (brigger) var bygget i Grimstad, henholdsvis i 1827 (Fredrik Anton Petersen) og 1853 (Morten Smith Petersen) mens den tredje (bark) ble bygget i Lillesand 1874 og

kjøpt til Grimstad av Morten Smith Petersen.

Som nevnt tidligere kom »Folkefesten» til Arkhangelsk i slutten av juni 1857. Det må ha vært briggen som ble bygd i Hasseldalen i 1853. Den målte 94 commercelester; ca. 195 registertonn og var en forholdsvis liten skute. I den håndskrevne protokollen står at den ankom 28. juni i ballast fra Bremen og forlot Arkhangelsk 28. juli, fullastet for England.

Den antas å ha brukt ca. 25-30 døgn på reisen fra Bremen til Arkhangelsk. Da Kvitsjøen er stengt av is i store deler av året, kunne reisen bare skje i tidsrommet primo juni – ultimo september. Det er all grunn til å tro at mannskapet ikke jublet da de fikk beskjed om den nye lastehavnen. Turen langs Norskekysten forbi Nordkapp og videre østover i svært farefullt farvann var neppe noen lystseilas. Kom man opp i slutten av mai eller tidlig i juni utgjorde drivisen en betydelig risiko. Videre var det risiko for både snøstormer og drivis fra Barents. Og inne i Kvitsjøen kunne det i tillegg til drivis også forekomme lange perioder uten vind og med tykk tåke. Ved ankomst Arkhangelsk måtte man ankre ved utløpet av Dvina og vente på buksering til selve byen som ligger innenfor et svært delta av elveløp og sumpområder. Arkhangelsk var sentrum i Kvitsjøen for eksport av tømmer. Tyske handelsfolk sto for mesteparten av handelen i byen og hadde også hånd om mye av eksporten fra sagbrukene og trelastlagrene på øya Solombola, som var havneområdet for byen.

«Folkefesten» ankom Arkhangelsk i ballast og var neppe sluttet for returlast. Før telegrafen ble et vanlig kommunikasjonsmiddel seilte mange skuter på «spekulasjon» som man sa. Kapteinen ombord var ansvarlig for skutas inntjening og seilte den dit han vurderte ville gi frakter. Og det var ikke uvanlig at skuta selv måtte kjøpe last og ta risikoen for å få den solgt i annen havn. Daværende kaptein på «Folkefesten» hette J. Gundersen ifølge protokollen fra Arkhangelsk. (Dessverre har jeg ikke funnet mer informasjon om ham.) Hvorvidt han måtte forhandle med sagbruks- og/eller tømmereiere om kjøp er uklart. Men sannsynligvis ble det kjøpslått med flere og da kunne det gå lang

tid før man fikk både tilstrekkelig lastevolum og ønsket kvalitet. I tillegg ble skuta håndlastet. Både tømmer og plank ble båret om bord – mange av sjauerne var kvinnelige. Enten lastet man fra små lektere som lå langs skutesiden, eller så lå man ved en provisorisk brygge/kai langs elvebredden.

På den tiden bodde det rundt 13 000 mennesker i byen og omland og en mengde tilreisende handelsmenn kom dit i sommermånedene. På promenaden og strandbreddene langs Dvina var det i juni-september, på grunn av de korte sommer-nettene, et yrende liv hele døgnet. Mannskapet om bord på «Folkefesten» fikk sikkert tid til å se seg omkring og delta i folkelivet i byen. Det var trolig noen vertshus og skjenkesteder hvor man kunne få et glass eller to, og på markedsplassen kunne man få kjøpe dekorerte «russeballer» og annen vakker treskurd. Så man må tro at de fikk oppleve russisk kultur i rikholdig utvalg og form. «Folkefesten» seilte fullastet fra Arkhangelsk til England i slutten av juli 1857. Fremover de neste 15-20 årene økte «Kvitsjøfarta» som nevnt betydelig. Inntil revolusjonen i Russland var fortsatt Arkhangelsk hovedeksportør av trelast og tremasse til verdensmarkedet. Og både i Stalintiden før og etter 2 verdenskrig var norske skip engasjert i «Kvitsjøfarta».

Så avtok det raskt, men etter hva jeg har hørt var Uglandskip i Arkhangelsk og lastet både på -70 og -80 tallet, kanskje noen kan bistå med opplysninger her?

Denne artikkelen er skrevet med bakgrunn i prosjektet «Russian Timber - Norwegian ships - English markets 1850-2015» som Universitetet i Agder, Universitet i Tromsø, Universitetet i Arkhangelsk og Universitet i Greenwich har. Planen er at det i 2015-2016 skal utgis en antologi som beskriver verdikjeden fra hogsten i de russiske skogene, transport/fløting til sagbruk og lasteplasser ved byene Onega og Arkhangelsk, eksport og transport på norske skip og import/anvendelse av produktene i Europa. Dersom noen har interessante historier og ikke minst bildemateriell som skriver seg fra denne farta er vi svært interesserte i å høre om det – ta kontakt med undertegnede!

Georg Brandes og Grimstad

Av Knut Brautaset

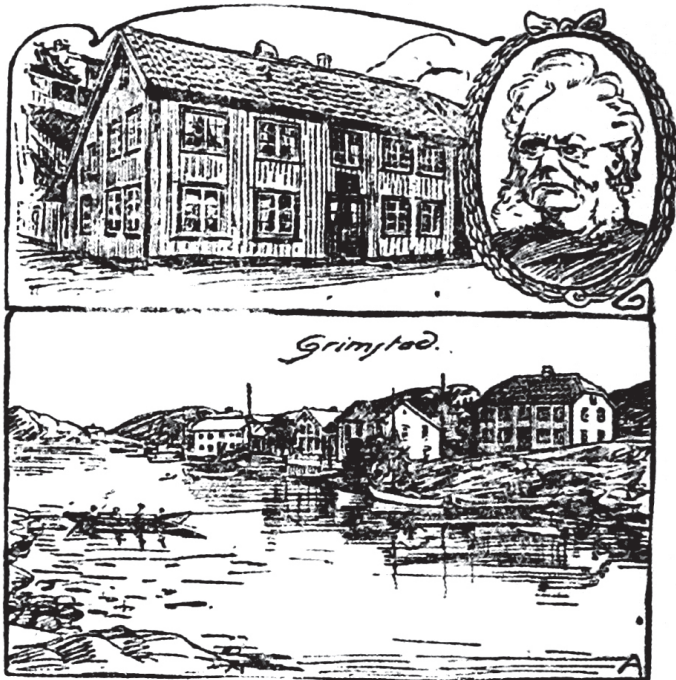
Noen fremsynte Grimstadborgere tok i 1909 initiativ til å danne en komité for å bevare et apotek hvor Ibsen hadde gått i lære. Komiteens leder og primus motor var den unge medisinerstudent Carl Christensen (1882-1949). Man fikk til slutt kjøpt hus nr. 13 i Østregade og innrettet det til museum i det som nå heter Ibsenhuset. Men før man kom så langt, hadde man først ønske om å kjøpe Reimanngården til et Ibsen-museum. Christensen skrev og ba om støtte fra den kjente danske litteraturforsker og kritiker Georg Brandes (1842-1927). Han tok saken opp i en artikkel i den danske avisen Politiken 8. juli 1909. Brandes litterære ideer hadde stor påvirkningskraft på slutten av 1800-tallet, og han mente det var viktig at litteraturen "satte problemer under debat". Brandes var opptatt av Henrik Ibsens diktning, og Ibsen delte Brandes syn på litteratur. Fra 1866 til 1902 er det registrert 41 brev som Ibsen skrev til Brandes.

Til venstre: Georg Brandes 29 år gammel. "Hjertelig tak for protrætet!" skriver Ibsen i brev av 18/5 1871 til Brandes. Ibsens fotoalbum, Grimstad bys museer. Refoto KB
Til høyre: Reimanngården - hus nr. 75 - slik det en gang lå i Storgaten på tomten rett nedenfor nåværende Sam. Bergs konditori. Refoto KB

Fra bibliotekaren i avisen Politiken fikk jeg for et par år siden faksimile av den originale artikkelen. Den er refotografert etter beste evne og gjengis her i sin helhet. Med litt velvilje er det lesbart. Avisen må i sin tid ha fått tilsendt noen bilder og gjengir korrekt Reimanngården, men forveksler byen Grimstad med et motiv fra Hesnesøya.

Henrik Ibsen og Grimstad.

Apoteket, Digteren og Byen.

Paa S. 3. har Professor Georg Brandes meddelt, at det Apotek i Grimstad, paa hvilket Henrik Ibsen en Tid var Lærling, trues med Nedrivning, og Georg Brandes udtaler i den Anledning Haab om, at der i Norge maa blive Raad til at købe det lille Træhus, som giver Byen en Tiltrækning og maaske med Tiden vil lokke mang'oldige Fremmede til Stedet.

Som Illustration til Georg Brandes' Artikel bringer vi her en Gengivelse af Apoteket (foroven) og et Billede af den lille karakteristiske norske By, i hvilken bl. a. „Cathilina“ blev til.

Henrik Ibsen

og

Grimstad.

Da Henrik Ibsen var bleven konfirmeret, og hans Skolegang dermed var til Ende, havde hans Forældre ikke Raad til at sørge for ham mere eller til at lade ham blive Maler, som han ønskede. Han blev som bekendt anbragt som Lærling paa Grimstad Apotek, hvis Besidder, J. A. Reimann, var god nok imod ham, men naturligvis ingen Anelse havde om, hvad der boede i ham. Det samme gjaldt om Reimanns Efterfølger, Lars Nielsen, under hvem Ibsen blev forfremmet fra Lærling til Medhjælper.

I over fem Aar blev den vordende Digter i Grimstad, og i Slutningen af sit Ophold forberedte han sig under Vejledning først af en teologisk Kandidat Monrad, senere af en teologisk Kandidat Bie, til en Gang, naar Tidens Fylde kom, at tage Studentereksamen. Dog, det væsentligste var, at her i Grimstad fornam han første Gang sit digteriske Kald.

Grimstad var den Gang en Smaaby paa 800 Indvaanere, og disses Sind gik ikke højt og optoges ikke af fjerne og sære Ting. Apoteket var Byens Børs, hvor man traf hverandre, og hvor Dagens faa Begivenheder drøftedes. Alle Mennes-

sker kendte hinanden, og ikke blot overfladisk, men ud og ind; de agtedes efter deres Formuestilstand og sociale Indflydelse; de dyrkede allesammen det Tilvante og betragtede personlig Ejendommelighed som Frækkhed eller som Galskab. Havet, der stadig bragte dem Bud fra Omverdenen, meddelte dem ikke noget Storsyn.

Det var i dette Samfund, at Henrik Ibsen henlevede sine Dreng- og Ynglingear. Her var det, at han oplevede Aaret 1848, Februarrevolutionen i Paris, Martsrevolutionerne i Tyskland, det ungarske Oprør, den første dansk-tyske Krig. Her skrev han Sonetkransen: *Vaagner Skandinaver!* med Opraabet til Norge og Sverig om at ile Danmark til Hjælp; her skrev han sit ildfulde, ungdommeligt begejstrede Digt *Til Ungarn*, hvor han trøster sig og andre med, at de slagne Frihedshelte vil staa som Forbilleder for kommende Slægter. Her udtalte han sig „ved mere løftede Anledninger“ i en til disse Digte svarende Tone, vakte Spidsborgernes vildeste Forargelse og Ringagt, svarte med Epigrammer og Karikaturtegninger, lagde sig ud med alt og alle.

Her skrev han ved Nattetid, i de eneste Fristunder, Apotekersyslen levnede ham, sin Oprørstragedie *Catilina*.

Her er *Vigen*, og her ligger endnu en Hytte, der bærer Navnet *Terje Vigens Hytte*.

Her staar endnu det Apotek, hvori Henrik Ibsen var Lærling, og det yngre Ibsen-Apotek, hvor han var Medhjælper; simple Træhuse som Grimstads fleste.

En ung, norsk Mediciner, der er født i Grimstad, skriver mig til, at det ældste af Ibsen-Apotekerne trues med Nedrivning, og anmoder mig om at gøre mit til om muligt at forhindre denne Ødelæggelse.

Der er jo næsten ikke nogen Ibsen-Minder tilbage i Norge. Hvorfor da nedrive dette, som giver Grimstad en Tiltrækning og maaske med Tiden vil lokke mangfoldige Fremmede til Stedet? Henrik Ibsen er af dem, der, altsom Aarene gaar, vil blive mere og mere berømt.

Den unge Mand, som har henvendt min Opmærksomhed paa Sagen, havde haft i Sinde at henvende sig til Stortinget for at foreslaa det Købet af det ældste Ibsen-Apotek, mens nogle af Ibsen-Vennerne fra

Grimstad endnu var i Live, den kendte dets Anordning, saa man kunde faa det ændret om i dets gamle Skikkelse, som det saå ud, da Ibsen gik der som Lærling. Men Stortingets første Beslutning i Johan Svendsens Sag berøvede ham Modet og fik ham til da at opgive Sagen. Vistnok for tidligt; thi som det nuværende Stortings Holdning overfor Johan Svendsen viser, gør norsk Nationalfølelse ikke Holdt, naar Talen er om Udgifter i Anledning af dem, der har indlagt Norge kunstnerisk Ære.

Vistnok er Interessen for Traditionerne ikke særlig stor i Norge og Forholdene i kunstnerisk Henseende ingenlunde storladne, men paa den Sum Penge, der udkræves til Indkøb af et gammelt Træhus, hvortil Mindet er knyttet om den Mand, der har bragt Norges Navn over Jorden, vil der uden al Tvivl ligefuldt blive Raad.

Georg Brandes.

Fra Hesnesøyene i gamle dager

GENERALFORSAMLING 2014

for Selskapet for Grimstad Bys Vel avholdes

**fredag 25. april 2014 kl 1800.
i auditoriet på Grimstad Ungdomsskole, Levermyr.**

Valgkomitéens innstilling blir lagt ut på vår hjemmeside:
www.grimstadbysvel.org 3 uker før generalforsamlingen.

Saker som ønskes behandlet av generalforsamlingen, må være styret i hende innen 4. april.

Innkalling med saksliste vil bli kunngjort på vår hjemmeside i god tid før, og i annonse i Grimstad Adressetidende 2 uker før generalforsamlingen.

Som vanlig inviterer vi etter generalforsamlingen til sosialt samvær, neste år som i år, i Jervhuset. Påmeldingsfrist og kuvertpris blir kunngjort i innkallingen til generalforsamlingen.

Tannlege MNTF
Fredrik
Fæster-Granhaug

Grimstad Kulturhus
Storgt 33, 3.etg
4876 Grimstad

Tlf 37 04 01 58
Fax 37 04 55 84

interoptik

Holvik

Storgt. 17, 4876 Grimstad
Tlf. 37 04 07 35

Vi har det utroligste!

Telefon: 37 25 66 00

Leif
SKALLEBERG

Agder Musik
INGEMAN STAD

Vossgate 1 - 4878 Grimstad
Telefon: 37 04 05 42

Joh. Gundersen a/s

GULLSMEDFORRETNING
EGET VERKSTED
TLF.: 37 04 06 49
STORGATEN 29, GRIMSTAD

STATOIL GRIMSTAD

TELEFON: 37 04 06 68

Grimstad Adressetidende.

AVISEN FOR GRIMSTAD

www.gat.no

Telefon sentralbord: 37 25 80 00

Advokatene M.N.A.

GRETTE & WENNESLAND

Henrik Ibsengate 9, Grimstad
Tlf: 37 25 25 90 - Fax: 37 25 25 99
E-post: asgrette@online.no
E-post: awennes@online.no

norli

STORGT. GRIMSTAD TLF.: 37 04 05 25
E-POST: grimstad@norli.no

— *STORT UTVALG I LOKALHISTORIE* —

Achilles

HÅNDSYDDE SKO & BRUKSKUNST

HAR NÅ FÅTT TE
KIRKEGATEN 1, 4878 GRIMSTAD
www.achilles-sko.no
MOBIL 906 09 920

MAN., TIRS., ONS., FRE. 10 - 14 • TORS 14 - 17

SOMMER:
LØR. 10 - 13

Kulturhuset Legesenter

Storgt. 33 - 4876 Grimstad

Telefon: 37 25 28 28 - Telefax: 37 25 28 29

ØSTERHUS
ELEKTRO AS

AUTORISERT ELINSTALLØR

Bjønneveien 7, 4879 Grimstad
Tlf.: 37 04 50 80, Fax: 37 04 31 99

Montér®

Grimstad

Tlf.: 47 84 30 00 7 - 17 9 - 14

AKTIV HELSE I FOKUS

Fysioterapi og kiropraktikk

Fysioterapeutene Kleivene og Pabst
Kiropraktorene Lothe, Raven, Irgens og Nenseter
Fokussenteret, Storgt 90
Telefon fysioterapeut: 37043854/Kiropraktor: 37044688

Igland Industrier AS, Bergemovn. 45, 4886 Grimstad

Tlf.: 37 25 70 70 - Fax: 37 25 70 71

E-post: post@igland.no - www.igland.no

www.helsebutikkenigrimstad.no

Helsebutikken

DANS OG HELSE

i Grimstad

Juskestredet 2, 4876 Grimstad

Telefon: 37 04 94 08 • E-post: hhelsas@online.no

Hjelp til en lettere hverdag

Tvedestrand Boktrykkeri as

Bøker

Blader

Plakater

Brosjyrer

Reklameaviser

Kontortrykksaker

TLF. 37 19 68 68

KVALITET SIDEN 1872

Auto Rep. A/s

BILVERKSTED — SERVICE

Biloppretting og lakkering

Telefon: 37 04 05 32

Husflidstua - Broderihjørnet AS

Godt utvalg i broderier og garn.

Alt til Åmlibunaden. Mann og dame.

Vi tar syoppdrag.

Storgt. 32, 4876 Grimstad

Telefon: 37 04 89 14

ADVOKAT

Lars Ths. Rodvelt
MNA

Møterett for Høyesterett

Tlf: 37 25 81 80

E-post: lars.rodvelt@gmail.com

Skolegaten 6, 4876 Grimstad

Øystein Pettersen

— Midt i gågata —

Tlf.: 37 04 33 33

Herre - Ungdom

FiskernesSalgslag

Torskeholmen, 4876 GRIMSTAD
Telefon: 37 04 02 01 - Telefax: 37 04 37 50

Telefon: 37 04 11 40

BERGEMOEN
4886 GRIMSTAD

EiendomsMegler

Henrik Ibsensgate 12, 4891 Grimstad
Tlf.: 37 25 82 50
www.eiendomsmegler1.no

SpareBank
SR-BANK

Henrik Ibsensgt. 12, 4878 Grimstad
Telefon: 02002, Telefax: 37 25 82 49
www.sr-bank.no

ODDEN GULLSMIE A/S

4892 Grimstad

Tlf.: 37 04 15 59

STRANNA AS

Grimstad

Nottos Pølser

Fortsatt like lange på begge sider

Boks 134 - 4891 Grimstad

Din lokale baker

Tlf.: 37 09 09 10 • www.samberg.no

AGDERPLAN A/S

MNIF-MRIF

RÅDGIVENDE INGENIØRER I BYGGETEKNIKK,
BYGGELEDELSE OG PROSJEKTLDELSE

Adresse: Storgaten 2, 4876 Grimstad

Telefon: 37 04 36 00 / 37 04 36 60 • Telefax: 37 04 49 16

Tannlege MNTF

KNUT ERIC JØRGENSEN

Torvet 10, 4836 Arendal

Tlf.: 37 02 55 22

G. GUNDERSEN AS ~ 37-04-11-00
STORGT. 26, 4876 GRIMSTAD

KITTY

Kl 09.00–17.00
Kl 10.00–15.00

ESKEDAL ELEKTRISKE A/S

Pharos v. 2, 4890 GRIMSTAD

- Belysning
- Hvitevarer
- Småelektrisk
- Telefoner
- Elektriske installasjoner
- Varmepumper

**DET LØNNER SEG
Å HANDLE HOS KJENTE**

Tlf. 37 04 05 44

Fax 37 04 94 04

EL-KJEDEN

Storgt. 15, Grimstad
Tlf. 37 04 21 88

DITT LOKALE MILJØVENNLIGE RENSERI

HESTETORVET

Task & Rens

KULTURHUSET – STORGATEN 33 B, 4876 GRIMSTAD – TLF.: 37 04 41 11

Bedøk AS

Autorisert regnskapsfører - Medlem av NARF

Tlf: 47 47 17 00 - Fax: 37 04 95 95
www.bedok.no

Bergemoveien 40, 4886 Grimstad

Telefon: 37 25 82 82
Telefax: 37 04 28 30

E-post: post@byggeriet.no

LANDVIK HISTORIELAG

- Bonde og menneske. Knut Hamsun.
- Midt i vår verden. Landvik kirke 175 år.
- Med sol over skogkledte lier.
- Gull i strupen, sølv i jorda. De syngende bønder.
- Liv og Lagnad i Landvik.
- Nytt "Liv i Landvik."
- Vandring ut
- Landvik bygda vår

FÅES KJØPT I BOKHANDELEN

 A D V O K A T F I R M A
FOLKMAN & CO

ANDERS FOLKMAN
ADVOKAT

Agder Økonomi

Regnskap - Rådgivning

Autorisert regnskapsførerselskap

Arendalsveien 40, 4878 Grimstad
Tlf.: 37 25 86 00 • E-post: post@agder.com
www.agder.com

BERGS HÅR HESTETORGET

inneh: liv berg

Storgaten 33
4876 Grimstad
370 49100

NORSK TIPPING

Grimstad Bensinstasjon

Shellbrygga, Grimstad - Tlf.: 37 04 03 67

Storgata 31, 4876 Grimstad • Telefon: 37 04 14 00

VI KAN BIL!

JP &

Thygesen AS

BIL & KAR. VERKSTED

LILLESANDSVN. 29, 4877 GRIMSTAD

TLF. 37252930 www.jpthygesen.no

REMA 1000

GRØM

bare lave priser

Telefon: 37 04 54 70

SMITH PETERSENSGT. 6 - 4876 GRIMSTAD
TELEFON: 03000 - TELEFAX: 37 25 13 05

Vi har det du trenger innen:

Maling og tilbehør • Tepper og gulvbelegg • Tapeter • Gardiner og utstyrsware

FARGERIKE

GRIMSTAD

Interiørgården - Bark Silas'vei 8 - 4876 GRIMSTAD - Tlf. 37 25 28 00
www.fargerike-grimstad.no - post@fargerike-grimstad.no

ØkonomiService AS

Regnskap • Bedriftsrådgivning

Tønnevoldsgt. 29,
4877 Grimstad

Telefon: 37 25 66 80

PEUGEOT
AUT. FORHANDLER

CHR. REPSTADS SØNNER A/S

- Salg av nye og brukte biler
- Verksted
- Periodisk kjøretøykontroll
- Delelager

Vi reparerer alle bilmerker

Tlf. 37 25 61 70 Delelager/verksted/kontor

Tlf. 37 25 61 75 Salgsavd.

Faks 37 25 61 78

Arendalsveien 74, Bie – 4878 GRIMSTAD

ETABL. 1898

Med foredler du dine frukter og bær

Vi ønsker deg og dine epler velkommen
til oss i Østerhus Næringspark.

K. G. PUNTERVOLD A/S

Industriveien 6, 4879 GRIMSTAD
Tlf.: 37 25 60 80 - Telefaks: 37 25 60 81 - E-post: office@kargus.no
www.kargus.no

riips

Storgata 23
4876 Grimstad
37 04 04 80

Fevik Steinindustri a/s

Moy Moner - 4870 Fevik • Tlf.: 37 04 72 31 • Fax: 37 04 71 48
Postadresse: Postboks 11, 4889 Fevik

- IKKE BARE GRAVSTEIN!

- PEISER -
- PLATER UNDER / FORAN OVN -
- KJØKKENBENKPLATER -
- STEINPLEIEMIDLER -
- GRAVLYKTER OG LYS -
- M.M. -

**SIVILARKITEKT
PAAL MALDE MNAL / NPA**

Smith Petersensgate 2
Grimstad

Tlf.: 37 25 61 10

Håndverksbaker siden 1907

Adresse: Storgt. 21, 4876 Grimstad. Tlf.: 37 04 04 46

UGLAND